

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I. No. 8.

15 August 1921

Numărul 2 lei 50 b.

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA:
CLUJ CALEA REGELE 38.
FERDINAND No. 38.

Cuprinsul

Sonet (posthum) ... — — — St. O Iosif	— — — — — Demostene Botez
Literatură și gazetărie — — — Cezar Petrescu	Lăcustele — — — — — Ion Dragu
Declin — — — — — I. Vinea	Sakaj Muji (D. Merejkovski) — — — Vasile Al.-George
Deasupra noastră munții — — — Emanoil Dăcu	Biserica veagră — — — — — Adrian Maniu
Apologia războiului — — — Al. R. Mordeanu	Conștințele mentenarelor — — — Ivan al II-lea
Scrisorile unui răzeș — — — C. Robul	Aspecte și direcții literare — — — Ion Dărie

Cărți și reviste, Cronica mărunță, Desemne de Victor Ion Popa, M. G. Georgescu etc.

20 pagini în 4° cu numeroase desemne 2 lei 50 bani.

GÂNDIREA

LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Redacția și administrația Calea Regele Ferdinand No. 38, Cluj

ABONAMENTE: Pe hârtie velină 200 lei anual; ediția obicinuită 1 an lei 60; 6 luni lei 35; 3 luni lei 20. — Lei 250 exemplarul. Pentru instituții un an 120 lei.

INSERTII ȘI RECLAME se primesc la administrația revistei, achizitori împuterniciți și toate agențiile de publicitate. * * * * *

REDAȚIONALE. Gândirea va face minuțioase recenzii tuturor lucrărilor trimise pe adresa noastră, Domnii autorii și casele de editură sunt rugate a trimite câte 2 exemplare. — Manuscrisele trimise nu se înapoiază. Primim bucuroși cronici asupra mișcării culturale, literare și sociale din toate ținuturile românești. * * * * *

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii) * * * (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } cu 5% netto

Primește depuneri în cont curent }

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi hipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA :

CALEA
REGELE
FERDINAND

No 38.
CLUJ.

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

ANUL I
No. 8

15 AUGUST
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

LITERATURĂ ȘI GAZETĂRIE

M'am întâlnit săptămâna trecută, în tren, cu unul dintre scriitorii noștri pe care publicul cititor și critica, printr'un rar acord de aprecieri îl decretase unanim și fără rezerve: „o speranță a tinerii generații”.

Își dusesese familia la țară și se întorcea acum, după un scurt Concediu de zece zile, la masa redacției, despre care mi vorbea cu cuvinte amare ca despre o osândă de galeră. Căci „speranța tinerii generații” până să-și poată câștiga pâinea exclusiv din literatură, regulează politica externă la o gazetă, și alimentează cotidian două coloane cu variat și nelimitat conținut la alta. Adică, după socotelile sale, e obligat să fabrice anual între optsute și o mie de articole, din cele mai contradictorii domenii, începând cu criza cărbunilor din Anglia, trecând la comentariul reformei agrare dela noi și sfârșind cu războiul din Siria.

Cele zece zile petrecute într'un sat de munte, fără grija manuscrisului de o doua zi, cu plămânii purificați de fumul țigărilor aprinse una după alta în neșire, îi umpluse mintea de imagini fragede. Se întorcea ca o albină cu pungile încărcate de miere și polen. „Numai de-ar avea răgaz să le aștearnă pe hârtie!”

Și rezemat de bara de alamă a ferestrei, sorbind cu lăcomie priveștea ce fugea îndărăt, îmi destăinau câteva planuri și mult mai multe dureri. Un roman ajuns la jumătate și părăsit în sertar acum doi ani. Un volum ce-ar trebui adunat la toamnă din materialul

RÂNDURI POSTUME.

SONET.

*Sărmane suflete, ești ca o floare
Ce-a înflorit în zorii unei zile,
Din luna cea cu toane-a lui Aprile —
Și-o zi numai s'a bucurat de soare!*

*Petalele-ofilite, tristă, și le
Inchide tremurând... Simțind că moare
Se uită în jurul ei ne'ncrezătoare,
Intocmai cum te uiți și tu, copile!*

*Zadarnic joacă 'n preajmă-i mândri fluturi
Și antă gaze și roesc albine,
Un râu ascuns o sapă ca pe tine;*

*Tinjind de dorul zilelor senine
Și tu simți noaptea cea de veci că vine
Și 'nelini, ca floarea, fruntea — și te scuturi.*

ST. O. IOSIF

risipit în reviste, dar care are nevoie de o amănunțită revizuire. Câte-va subiecte notate sumar ce așteaptă numai ceasurile de dispoziție și reculegerea cuvenită pentru a îmbrăca forma definitivă. Toate însă atât de departe de realizare! Căci ziarul îi devoră timpul cel mai prețios, îi stoarce mlădie-re frazei zilnic, îl superficializează, îl deprinde cu nefericite compromisiuni de sintaxă și cu o nerăbdare care nu-i mai îngăduie să adâncească o ciocnire psihologică. Seara, zădarnic se așează în fața hârtiei albe...

Condeiu șovăe, fraza se osifică, cuvântul e uscat și în mijlocul paginei, apare înconștient, un clișeu verbal eftin, din acele ce se rânduiesc foarte la locul lor într'un colț de coloană de ziar, dar discordă monstruos ritmul adevăratei și trainice creații. Automatismul

scrisului îi bagatelizează, într'un calapod comun și amorf, cea ce cu un ceas înainte întrevăzuse viabil și plin de sevă. Mica tragedie se repetă în fiecare seară. Condeiu renunță. Manuscrisul început își reia locul în sertar. „Speranța tinerii generații” se întoarce la „măsurile contra speculatorilor” și la „situația din Silezia superioară”.

În ultimul volum oboseala se resimte. Dacă scăpase lectorului și criticei binevoitoare, și-o urmărise singur rând cu rând la fiecare pagină, unde o autocritică dureros de ascuțită plivise fraze stereotipe, reminiscențe necontrolate, psihologie găunoasă și vinovate întorochieri de gândire. Invidia acum ceasurile de birou ale unui confrate oarecare, slujbaș public; a cărui indeletnicire mecanică nu-i storcea v'aga scrisului și se reducea la simplă manipulație de con-

dici și arhive, lăsându-i literatura nealterată.

Într-o stație, unde acceleratul se oprise două minute, ochii lui jinduiriă masă șefului așezată sub un cires; masă de modest gospodar rustic, cu fața ei albă, cu sticla de vin brumată, cu ceștile de cafea fumegânde, și cu păsările ciugulind fărâmituri împrejur. Soarta aceleia îi păru neasemuit mai fericite, decât tirania linotipului.

Ademenit de o glumă proastă îl îndemnai să înainteze o petiție direcției personalului dela C. F. R., sau să compună „Balada Șefului de gară”.

Dar glumei îi răpunse o atât de resignată muștrare a privirei, încât cuvintele-mi muriră pe buze. Prietenul închise geamul și se așeză tăcut în colțul său de vagon. Figura i se întunecă. Se apropia de galeră.

* * *

Număr și găsesc jumătate din scriitorii cei tineri robiți presei. (Cuvântul nu e prea tare). Cei mai mulți par a fi renunțat chiar la prima vocație. Își mai amintesc numai când o revistă sau un editor în goană după manuscris face apel și la vremelnica și capricioasa lor colaborare.

Un timp, firește faptul a apărut îmbucurător. Cum literatura, pentru o țară eminentemente agricolă, e redusă la proporțiile unui lux superfluu, iar scriitorul e nevoitsă-și plătiască pâinea cu altă trudă decât rimairea unui sonet ori compunerea unui scenariu: el își găsisse astfel o îndeletnicire înrudită cu a sa, măcar prin caracterele de plumb cari tot atâta de generos imprimă posterității comentariul unui gazetăresc fapt divers, ca și cea mai fragedă inspirație lirică.

Se adăporea sub un acoperiș oarecum amical. Nu era silit să învețe comptabilitatea dublă sau să numere țigările la regie.

Ori cum, ziarul nu a avut decât de câștigat. Fraza s'a înviorat, înregistrarea monotonă de fapte a găsit interpreți ingenioși și familiarizați cu probleme adâncite, efemerul eveniment de scurtă senzație a îmbrăcat o haină colorată și între șirele coloanelor menite lecturii de o singură zi, salariatul tocmit să predea articol măsurat în zaț cu sfoara, a strecurat prodigios și involuntar ceva din sufletul unei creații zămislită pentru un trai mai îndelung, decât acel

al paginilor aruncate pe o masă de cafea. Se risipesc astfel în gazetele cu care lectorul își împachetează ghetetele trimise la pinge-lit și cu care gospodină își acopere rafturile din camară; îndes-tute scânteeri pierdute pentru totdeauna.

Acestea toate însă, o vedem acum în paguba literaturii.

Căci așa cum e alcătuit astăzi ziarul, nu îngăduie, nici măcar ca limitată concesie, libera inițiativă a scribului. Foileton nu există decât pentru romane de senzație, coloanele rezervate pentru problemele de cultură sunt sacrificate reclamelor,

materialul de consistență al tuturor foilor, cu una ori două excepții, e format de polemici și hârțuelii politice, de cea mai sgomo-toasă și demoralizantă zădărnice. Gazetele vândute ca oricare întreprindere lucrativă, cu redacție cu tot, s'au înstrăinat dela destinația inițială. Fac parte astăzi din armătura cutărui trust financiar sau cutărei grăbite asociații politice însetate de putere. Patronul comandă sau revoacă atașul cutărui personajiu, sau cutărei tabere adverse după o strategie neîmpărtășită combatanților, dar obligatorie. Cere întru aceasta concentrarea tuturor penițelor, gratifică vrednicul mercenar care a găsit epitetul mai dur, cuvântul mai violent, în-

jură mai satuină, însinuarea mai ticăloasă, și clasifică erarhia salarițiilor săi după aceste aptitudini primare. Lectorul educat cu astfel de hrană sufletească se desprinde pe nesimțite de cele una sau două gazete, cari prezintă încă tradiția astăzi pierdută a foilor cu timide preocupări de cultură. Nu mai cere în schimbul banului său, decât strigătoare senzație și fulminante imprecățiuni. Închis într'un ermetic cerc vicios, ziarul va oferi cititorului cât mai abuziv marfa sa vehementă iar cititorul se va îmbulzi să cumpere gazeta care-i satisface cât mai desăvârșit această preferință barbară.

Astfel, gazetăria se limitează la o profesiune unde selecția și clasificarea se face după criterii, în care cele din urma virtuți considerate, rămân neîndoiios sintaxa și talentul. Și atunci, scriitorul sus-tras literaturii, pentru a ocupa loc la masa redacției între foarfece și borcanul cu gumă, e nevoit sub amenințarea deprecierei ca inapt, să-și asimileze pluriile profesionale. Mărginit la un strict orizont de investigații nu-și va putea utiliza efectiv nici una din calitățile cari ar fi dat gazetei tinctura altor preocupări. Bagajul său literar rămâne afară, la ușa redacției, sarcină incomodă și inutilă. Alungat dela foileton de romanul polițienesc, dela cronica teatrală de arendașul rubricii cu ale sale angajamente; dela cronica artistică de specialistul agramat ce-și face totuși galerie de tablouri acasă; dela recenziiile cărților de contractele administrației cu casele de editură, alungat dela celelalte rubrici de cultură și de orientare intelectuală demult desființate pentru a face loc reclamelor de pudră și corsete; el se mărginește la comentariul evenimentelor celor mai diverse și disperate într'un ton pe care se silește să nu-l depărteze dela comunele preocupări ale gazetei. Pierde dar obiectivitatea și aptitudinea de a generaliza și adânci, cea ce ar constitui un balast pentru inteligența rânCedă a obștes-cului lector. Cel mult, are libertatea de a-și cheltui într'această limită un capital de imagini, o sprinteneală de stil, și o sumă de secundare virtuți literaturii pierdute.

Cu toate aceste îngrădiri, împotriva voinței patronilor, ziarul prin irestibila contribuție a inteligenții literare risipite obscur și ano-

nim de colaboratori, saltă adesea mai sus de năclăerea banalității cotidiene. S'ar putea dintr'aceasta ușor calcula, câștigul realizat pentru cititor, pentru educația maselor, pentru gazetă și pentru gazetar, atunci când aptitudinile scriitorului mercenarizat ar fi fost inteligent utilizate, cu prețul chiar al unei îndrăznețe transformări a ziarului actual. Câte-va gazete de odinioară — și ne întoarcem iarăși la România Jună a lui Aurel Popovici, la Lupta lui Gheorghe Panu, și aproape la toate dispărutele gazete ale Ardealului, — au încercat a sparge cândva tradiția de găunoșenie polemică sau senzațională. Au deschis coloane pentru probleme de cultură, de artă și de disciplină socială, constrângeau ochii lectorului să stăruie mai mult decât în repede frunzăreală a faptelor diverse și a crimelor de suburbie.

A patra putere în stat părea a-și aminti în răstimpuri, că are și altă menire decât îndeletnicirile de șantaj, de superficială retorică și de pură negațiune. Doctrina, pe vremuri nu era proscrisă cu desăvârșire, și pentru cinci parale ziarul pe lângă înregistrarea de hoții și de omoruri, de fraude și sinucideri, de înjurii și încercări electorale, cerca să fie și un factor de educație cetățenească. Încercările au sucombat totuși. Numărul cetitorilor era atunci poate prea mic, capitalul editorului prea modest, concurența ziarelor care ofereau abonaților premii, pilule Pink și pomada Ana Csilag, prea neloyală. Despre încercări mai recente nu putem aminti. Patronul sau capitalul anonim investit în comerțul scrisului, are de urmărit în aceste vremuri de grabnică democrație, alte ținte de cât educația civică. Nu-și riscă omul banii pentru asemenea platonice îngrijorări! Și e inutil a mai pune față în față dure-roasele rezultate ale acestei mentalități, cu îndatoririle ce le-ar fi avut presa într'această criză de prefacere socială și morală, și în procesul anevoios și plin de asperități al unificării sufletești. Cei cari au investit în ziare peste o sută de milioane, nu s'au oprit la probleme atât de mărunte. Contribuția tiparului în criza de astăzi e învrăjbire, bagatelizare, fariseism și tocmeală politică. Scriitorii naufragiați într'o redacție sau alta, au devenit complicitii acestor orori. Complici cu atât mai primejdioși, cu cât talentul, popularitatea și autoritatea

DECLIN.

*O tristeță întârzie în mine
cași toamna care întârzie pe câmp;
nici un sărut nu-mi trece prin suflet
nici o zăpadă n'a descins pe pământ.*

*Cântecul trist, cântecul cel mai trist.
vine din clopotul din asfințit,
îl ghicești în glasul sterp al vrăbiilor
și răspunde din umilința talângilor.*

*E toată viața care doare așa,
zi cu zi pe întinderea stepelor,
între arborii neajunși la cer,
între apele ce-și urmează albia,
între turmele ce-și pase soarta pe câmp,
și între frunzele cari se dau în vânt...*

1918.

I. VINEA

semnătorei dau greutate slovei vândute pentru blidul de linte.

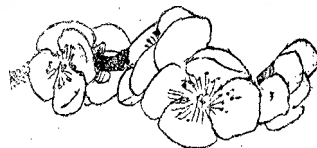
E drept, această dezertăune morală, împlinită fără voie și impusă de vitrega nesecitate e pentru scriitor cu deosebire dureroasă. Neputând imprima ziarului nimic din caracterul preocupărilor sale firești, el se supune biologiceii adaptării. Își deformează optica după unghiul profesional. Adică, la rândul său superficializează, bagatelizează, substituie violența gândirei, și convingerea — care ar fi să rămână ultimul fanatism nealterat al intelectualului — o supune unui tarif. Iar cum facultățile, ca și organele, pentru a via cer exercitarea lor, și cum ziarul actual nu mai tolerează scriitorului liberul joc al facultăților sale, ci îl constrânge la îndeletniciri ce fac carieră strălucită absolvenților de patru clase gimnaziale; — scriitorul devenit gazetar, rămâne o individualitate hibridă. În presă nu poate străbate mai departe de masa cu foarfece și borcanul cu gumă. Acolo au ajuns și ajung să piloteze opinia publică, numărați pe degele — nu arei cari risipesc talent, cari au adus meserie o acumulare de cunoștinți, sau Curaj, sau loialitate, sau alte calități supărătoare, ci birue indivizi înarmați cu virtuți pe cari condeii refuză a le defini. Perso-

nagiu incomod, intrusul va rămâne chiar după douăzeci de ani de carieră, un lux sau un tolerat pentru o redacție și nici decum un element indispensabil.

Iar de literatură, scriitorul — gazetar, e condamnat să se înstrăineze fiindcă cotidiană confecționare de camelotă pentru tipar, nu poate rămâne fără o jalnică repercusiune în opera pe care zădarnic scriitorul va încerca deacum să o creze sincer, închegat și trainic. Nu se pot ticlui cu Ceasul pe masă și cu amenințarea paginatorului la spate, sute și sute de articole anual, fără a stoarce cu aceasta voiciunea creației literare definitiv pierdută. Gazetăria ucide literatura în măsura în care industria bagatelizează arta. Tânguirile prietenului din tren nu sunt nici singuraticice, nici exagerate. Bănuesc în zeci de sertare, dintr'această pricină, pagini poate de prețioasă literatură, îngropate pentru totdeauna și pentru totdeauna fărâmițate.

E povestea crescătorului de roze condamnat să plivească legume...

Cezar Petrescu.

APOLOGIA RASBOIULUI.

Studiu critic.

„Eroii mei sunt doi cocoși“ . . .
Mi-a fost dat să-i văd pe câmpul
de luptă, într'o după amiază plo-
ioasă.

Îmbăcsit de umanitarismul unui
autor strein, ce se bucurase de
multă reclamă, ieșisem din odaie
ca să scrutez intențiile naturei.
Tocmai încetase ploaia și dinspre
dealul cu vii venia o undă proas-
pătă de aer. Pe cer umblau gră-
biți nouri negri și groși.

Un moment, supt impresia cetirii
(capitalism, industrie, proletariat)
m'am crezut într'o cetate modernă
— nouri cei fantastici închipuiau
trâmbetele de fum ale fabricelor, —
și am avut viziunea unei fericiri:
Beoția, orașelul meu liniștit de pro-
vincie, trecuse deadreptul din sta-
diul feudal în pragul socialismului!
Imediat, în aceeași milionime de
secundă, când mă gândeam cu
bucurie la conu . . . să-i zicem
Leonida (fiindcă dacă-i vom spune
pe nume, cu finețea d-sale va pri-
cepe de zine-i vorba) va fi ales
Comisar la Externe, o picătură de
ploaie, căzută pe nas, m'a adus la
realitate. M'am mirat și de acest
lucru, fiindcă n'am nimic comun
cu Cyrano.

Dar Beoția-i cetatea minunilor!

M'am șters binisor cu batista și
printr'o întâmplare norocoasă mi-am
aruncat ochii în ograda vecinului.
Pe o moviliță de gunoi erau doi
cocoși. La o mică distanță steteau
alte pasări de casă, în diferite po-
ziții, după temperament și educație.

Cocoșii, doi adolescenți cu per-
sonalitatea bine definită, unul alb
și altul pestriț, scormoneau pământul,
ca să-și găsească hrana
de toate zilele. Ei, nefăcând parte
din pasările cerului cari „nici nu
seamănă, nici un seceră, nici nu
adună în grânar și pe cari totuși,
Tatăl nostru cel ceresc le hrănește“,
(Sfânta evanghelie de la Mateiu VI,
25) erau nevoiți să muncească, în su-
doarea pliscului. Fiecare își avea
domeniul lui de exploatare și, de-
sigur, nici nu se știau vecini, fiindcă
nu se vedeau: steteau unul la altul
cu coada, — dacă ni-i permisă
această vulgară expresie. Nicăeri
nu se vedeau nici fulgi, nici urme
de sânge; fiecare se bucura deci,
de jus primi occupantis și amân-
doi erau moștenitorii unei lungi
perioade de pace.

Dar deodată, cocoșelul cel pes-
triț se întoarce, se uită fix la celăl-

DEASUPRA NOASTRĂ MUNȚII.

*Pe vale 'ncep să curgă albe fumuri
Când ne-adunăm iubirea de pe drumuri
Și temători, cu ochi aprinși, de mână,
O ducem în coliba noastră, zână.*

*Zăvoare mari trag tremurând la poartă
Și pe'ntunerie brațul meu te poartă
La colțul care ți-l visasem ție
De patimă și de vinovăție!*

*Uimit și în neștire-ți intru-alături,
Un sul de foc sub înghețate pături,
Și-ascult, când mută gura-mi nu cutează,
Cum îți destăinui dorul, tu, vitează.*

*Iar dacă ochii, grei, târziu mai cată
Pe geam afară 'n zarea fermecată,
Eu înțeleg deodată ce-i cu tine
Și cum nimic nu poate să te'ntine.*

*Deasupra noastră munții 'n haine grele
De-argint, pe cap cu mitreie de stele,
Slujesc întreaga noapte și se 'nchină
Cădelnițând încet din luna plină.*

EMANOIL BUCUȚA.

lalt și vrea să-i sară în cap. Co-
coșelul cel alb nu se lasă bătut
și lupta începe. . .

Mobilul?

Pentru mine, multă vreme, mo-
bilul a rămas un mister! Am în-
trebat pe un profesor de istorie, am
întrebat pe un sociolog, profesor la
universitate, am consultat pe un
mare ocultist „care a prezis răs-
boiul cel mare“, — dar nici unul
nu m'a lămurit! Totuși, să încercăm,
împreună cu D-voastră să-l
găsim, — și să întrebuițăm me-
toda eliminării, fiindcă tot îi vorba
de războiu.

Să fie amorul la mijloc? . . .
Nu-i de crezut, deși mediul e tru-
baduresc și cultivă serenada! Nu-i
de crezut, fiindcă beligeranții sunt
prea tineri și bănuim, după toate
semnele fiziologice, că încă nu le-a
„mirosit a catrință“. (I. Creangă.
Amintiri, orice ediție). Dar să ad-
mitem că le-a mirosit, — tot tre-
buie să înlăturăm din cauză amo-
rul: modernismul nostru așa de
complex ne impune să zămbim,
când ne aducem aminte de răsboi-
ul troian. . .

Să fie vre-un motiv religios? . . .

Pe cât știm, găinile sunt lipsite
de misticism (deși poetul indian,
Rabindranath Tagore are altă pă-
rere despre europeni), fiindcă ele
sunt deabia în zorii civilizației, —
așa că nici cocoșii nu pot fi unul
hughenot și altul catolic.

Să fie onoarea la mijloc? . . .
Nu se poate, fiindcă găina n'are
obraz, — și obrazul e condiția
sine qua non a onoarei (vezi *Pro-
verbele Românilor*, colecția Zane).

Acum, după ce am epuizat toate
mobilele, ne rămâne unul singur:
expansiunea economică. Hotărât!
Aceasta-i pricina războiului celui
mare dintre cocoșul alb și cel pes-
triț. O luptă de moarte pentru mo-
vilița de gunoiu! . . .

Am avut eu suprema fericire să
azist la toate fazele bătăliei și să
văd, și dintr'o parte și din cealaltă,
lovituri de maestru. Am făcut și
o remarcă: Cocoșii nu cunosc ata-
cul de flanc; se luptă piept la piept,
ca'n povești. De sigur, după păre-
rea D-voastră, e o inferioritate, o
lipsă complectă de spirit militarist.
D-voastră veți zice că sunt cu

mult inferiori oamenilor și în alte privinți: nu cunosc tunul 42, gazele asfixiante, bomboanele otrăvite, „peticele de hârtie“, etc. etc.

Sunteți naivi, fără supărare! *Cocoșii sunt superiori oamenilor, fiindcă în războiu utilizează hipnotismul!* După două, trei reprize în cari fulgii li se sburlesc ca la arie, cocoșii se opresc brusc și se fixează unul de altul într-o atitudine impietrită. Minute întregi curge între ei fluidul magnetic, un moment de slăbiciune a privirii și ca-za-i pierd tă!

Indrăznesc să afirm sus și tare că aceasta va fi forma viitorului războiu între oameni. Totdeauna ai de învățat ceva de la cei mai mici!

Dar dacă lupta dintre cei doi cocoși a fost măreață, sfârșitul ei a fost extraordinar și neprevăzut! Mă așteptam ca unul din b-lige-ranți să cadă sdrobot, cu penele smulse, cu creasta sângerată și cu privirea stinsă. Nimic din toate acestea! După un atac slab, când în epusem să prevăd sbrobirea iluziilor mele feroce, cocoșelul cel alb a început să ciugulească un firioșor de iarbă *alături*, de moviliță, iar cel pestriț s'a scuturat și a opucat-o razna înspre poartă.

Să fi fost demența survenită în urma emoțiilor războiului sau o retragere de înțelept pentru a medita în singurătate bazele unui Tribunal Internațional și ale unei Ligi a Națiunilor?

Al. R. Moroianu.

Lângă o piatră veche de hotar

Poiana Negrei. 12 August.

În mijlocul codrilor, orașelul acesta provizor și zumzâind de activitate înfrigurată ca o prisacă, fusese o neașteptată apariție.

Treizeci de kilometri, șoseaua scobită în piatră părise că se afundă în ținuturi neumblate. Valea se îngustase. Crestele împădurite se apropiau deoparte și de alta, deasupra cerul albastru se strâmta și la fiecare cotitură, altă stâncă amenința să zăvorască definitiv calea. Șuvoiul își sfărma apele străvezii și reci de lespezi tăiate din ce în ce mai colțurat. Iar rugii murilor cu flori târzii și albe, atârnavu între crăpăturile catifelate de mușchi, din ce în ce mai îndrăzneț, neatinsse de mână omenească. Aerul se rărea odată cu urcușul, răcoșos și umed. Miros aspru de rășină și mintă îmi înviora oboseala. Nu se auzia țipenie și nici răsnet de secure în adâncuri. Doar în sihlă, țipătul paserilor sălbatice se îngâna metalic cu ecoul văgăunilor.

Mă așteptam să mă ducă drumul la poarta unui schit. Chilia unui pustnic săpată într'un perete vânat de peșteră, m'ar fi uimit mai puțin decât această poiană care mi s'a deschis deodată ochilor, populată cu uriașe hangare de scânduri; cu coșuri de fabrică și cu șine de fier; cu nenumărate vile albe acățate până la jumătatea muntelui, și cu furnicarul acela de lucrători cari alergau după vagonete, răsturnau butucii cu țapine și umpleau valea de larmă.

Mai târziu, stăpânul acestor ținuturi, cu o neascunsă mândrie mă purtă în fabrica cu cele nouă gateri, unde ferestrele despiceau trunchiurile gigante și drepte, cu o precizie de uriașe jurării mecanice. Mă invită să admir mași-

nile cu cașite lucioase; mă urmă la vilele clădite cu tot confortul civilizat; îmi arată falansterul construit pentru lucrători; infirmeria cu paturi curate și dulapuri rânduite cu medicamente; îmi laudă modernele instalații electrice și explică minții mele profane ingenioasele procedee cu care știuse căpta neistovitul isvor de albă energie a râului.

Uluce și funiculare suspendate aerian deasupra râpilor aduceau butucii până în pragul fabricii, o linie ferată transporta sândurile umede încă, până la cea mai apropiată gară, la patruzeci de kilometri de cealaltă parte a muntelui. Drumul vechiu pe care venisem fusese părăsit. Slujea acum doar câtorva cătune pierdute în poeni. Pretutjendeni, o disciplină de cazarmă, mișca la ordin ca un singur om cele câteva sute de lucrători, aduși din satele sărace ale Moldovei și din păduile Marmației.

De sus, apoi, din balconul locuinței directoriale, care domina din cel mai înalt platou toată valea, mă îndemnase să contemplan priveliștea desfășurată jos, asemenea unui prea încărcat și ireal tablou de reclamă industrială. Era într'adevăr o minunată priveliște. Ca prin lentilele unui benoclu întors, toate așezările se puteau cuprinde dintr'o amărâtoare ochire. Stivele geometrice de scânduri; maldărilor de trunchiuri; vagonetele purtate pe linii întortochiate; locomotivele minusculare cari târau butucii cu coaja desghiocată; lucrătorii cari furniceau după o ordine pe care o bănuiam savantă și o simțeam calculată în vederea celei mai sgârcite economii de energie.

În mijlocul codrilor, după o zi de rătăcire pe drumuri ce le socotisem pustii, această priveliște mă întorsese cu gândul la acele miraculoase orașe crescute din pământ în pădurile virgine ale Canadei, ori în coloniile nesăcătuite ale Africei, abia încăpute pe mâinile trusturilor. Tot ce lectura cărților de călătorii și fantezia îmi închipuiseră acolo, regăsisem aci într-o realizare ingenioasă și strictă. Și stăpânul confortabil cufundat între brațele fotoliului, cu privirea desprinsă dela spectacolul de jos, numai atunci când voia să-mi surprindă pe figură un semn de nestăpânită admirație; făcu să joace cifrele, îmi calculă debitul anual, miile de vagoane trimise în Orient, parchetele încă netăiate, pădurile angajate în munții vecini, milioanele cari se vor acumula cu o fatalitate matematică din care orice surpriză e exclusă. Îmi explică cum războiul îi adusese câteva milioane prin simpla cădere a granițelor. Mă făcu să înțeleg cum devenise posibilă această infiripare care trebuia să fie numai nucleul celor ce vor veni. Vechea instalație, creată sărăcăcios și timid de foștii stăpâni, fusese cumpărată într'un ceas de strămoș; pe locul acela adusese mașini noi, clădise din temelii încăperi după alt plan îndrăzneț și vast; transportul se simplificase îndreptat de odată spre arterele din interiorul țării ce nu fuseseră îngăduite celorlalți. Toate se lămuriau, căpătau viață, se concretizau în fraza acestui inspirat al afacerilor și nu permiteau nici o îndoială. Câteva locuri, rezervate în consiliul de administrație atotputernicilor politici dintr'o tabără ori alta, asiguraseră privilegiul sub orice guvernare. Când totul va fi cu desăvârșire organizat, va putea pleca din aceste pustietăți fără nici o grijă; roțițele angrenajului se vor mișca și fără apropiata lui supraveghere.

Aceste lucruri mi-le împărtășea mulțumit de sine și fără modestie, în timp ce odată cu negrele înălțate din văi, becurile electrice începură să clipească. Noaptea învăluia muntele; rece și umedă. Directorul, ridicându-se concluse:

— A avut, după cum vezi, și războiul surprize plăcute... pentru cine a știut prevedea...

Acum, urcam împreună o potecă pietroasă, cu puștile subsuoară, în căutarea unei sălbătăciuni. Pădu-

rarul, cu mâinile păroase ne deschidea drumul între tufișurile înodate de rugi. Înaintea mea, gazda care-mi făcuse cinstea acestei plimbări, pășea elastic, ușor și deprins cu pantele repezi.

Îi admiram de le spate mlădie-re-a sveltă a trupului încă tânăr, haina de vânat simplă și scumpă, pușca cu oțelele încrustate, cismele roșii și mersul acela agil și sigur de om pe care nu-l înspăimântă înălțimile. Din când în când se oprea lămurind:

— Aci vom tăia la anul...

— Dincoace deschidem parchet nou...

— La vale așternem un pod și tragem o linie...

Tânțarii bâzâiau mărunț la urechile noastre. Paseri țâșneau în sboruri fără șgomot. Deasupra codrilor soarele începea să ardă, și rășina picura în scoarța molizilor boabe parfumate. Pe alocuri de sub ierburi aromate, se prelungea o ață transparentă de apă. Buraticii se legănau pe frunze lucioase de feregă. Pădurea ne înghițea în adâncuri, și gândeam că se întinde astfel revărsată de pe un creștet de munte pe altul, nesfârșită și bogată, sute și sute de poștii cât ține spinarea Carpaților.

Cu răsuflarea tăiată de oboseală, suiam acum tăcuți, căutând cu piciorul pietrele sigure. Spre vârf pădurea se rărea, între brazi se deslușeau luminișuri.

Tovarășul se întoarse explicându-mi:

— Pe celalt versant e parchetul tăiat, dăm la aer...

În creasta muntelui ne-am oprit. Văile se despica la picioarele noastre, cu fânețele poenilor necosite, cu șerpuirea albă a șoselei, cu linia îngustă aruncată peste poduri de lemn deasupra suvoaelor verzi de apă. Un tren flueră aprig, și coti după stânci.

Jos, două ape se împreunau, sonore și spumoase, între blocuri vinete de granit.

— Cea de colo, Apa roșie, ăst-lalt Uzul.

Apoi arătându-mi cu degetele înmănușate, scobiturile ce încingeau muntele din față.

— Ce vezi sunt urmele tranșelor.

Da. Uitasem. Și aci s'au pândit oameni să se omoare. Tainica tăcere de acum, fusese și aci ruptă de focul puștilor, de prăbușirea obuzelor, de exploziile de mine, de zguduirea proiectilelor de schijă și

de oțel. Prin râpi, patrule au coborât nu pentru vânatul fiarelor, ci al altor oameni, aduși din cine știe ce colț de continent într'acest decol apropiat de cer pentru a-și trimite unul altuia plumbi ucigași.

Astăzi mi se păreau acestea imposibile. Cerul de cleștar era atât de limpede, pădurile atât de tăcute, munții atât de solemn și singuratici, apele poticnite în stânci atât de nevinovate, în marea această atâta tihnă neturburată de amintirea nici unei muștrări, încât îmi fu cu neputință să-mi închipui pe șoseaua din vale scârțâind che-soane, de după stânci sfărâmându-se cu detunări obuse, în șanțuri târîndu-se la pândă oameni cu gânduri ucigașe.

Și pentru ce, Doamne, pentru ce?

Ne mișcărăm fără să rostim un cuvânt. Poteca se prăvălea de cealaltă parte a muntelui, repede, între tufișuri de smeură trecută și între arbuști cu crengile răsucite de vânturi. O ciută trecu ca o nălucă răcoroasă și sprintenă peste pietrele Uzului, înainte de-a avea când apuca puștile...

La jumătatea drumului ne-am mai oprit odată, lângă piatra vechiului hotar. Sub un tufiș de sorb, cu strugurii roșii de mărgean, un capăt de stâncă rotunjită de ploii și deacum inutilă. Alături o cruce de război, înclinată de vânturi, la căpătâiul unui mort necunoscut. Atât. Și cerul neclintit și misterios atât de aproape de noi.

Voiam să întreb ceva pentru a-mi risipi emoția stupidă.

Dar tovarășul meu își rezemă arma de cruce, îi întoarse spatele, îmi întinse portigaretul de marochin cu țigarete parfumate și arătându-mi în fund un munte uriaș, cu creștetul păduros înălțat deasupra tuturor celorlalți, îmi destăinuî:

— Acum tratăm pentru ăsta... Dacă reușim, sunt acolo câteva milioane!

Am înclinat capul spre pământ. Între pietrele calde se înșiruia o oștire războinică de furnici roșii. Tovarășul meu apropiindu-se să-mi întindă flacăra brichetei, strivi sub talpa cismeii câteva și rupse o clipă firul armatei pitice.

Și n'am mai întrebat atunci: — Pentru ce Doamne, pentru ce?...

C. Robul.

TIMPUL.

Lui Al. Al. Philippide.

Acuma totul trebuie să sfârșiască;
Ceasornicele 'n casă au început să fugă.
Inima timpului începe să grăbiască
La marea de veșnicie
Ca inima oamenilor în agonie...

Și ceru-a'ngenunchiat de-asupra pentru rugă.

Pulsul bate repede urcând,
Vrea să trăiască totul într'o clipă,
Tot,
Tot,
Tot cât avea de-acuma de trăit,
Fiind-că totul a pornit în pripă,
Totul, spre sfârșit...

Pământu'ntreg trebuie să se dărâme
In clipa asta,
Uite!
Chiar acum
Să strivească totul ca pe niște râme,
Să rămâe sufletele ca un fum.

Ceasornicele 'n casă au început să fugă
Și nu'nțeleg de ce mai întârzie
Prăbușirea asta,
Care trebuie să vie
Acum când cerul face lungi mătăanii pentru rugă...

Totu'i obosit de-atâta goană,
Trebuie să se sfârșiască-acum,
Acum.
O clipă,
Două,
Trei...
Intr'un vârtej adânc ca o bulboană
Au rămas sufletele ca un fum
Plutind în liniști de sfârșit.

Ceasornicele toate s'au oprit
Și pământul mai trăiește și de-acum.

Iași.

DEMOSTENE BOTEZ

LĂCUSTELE

In loc de „Cronică de Vară“.

O scenă banală dintr'un act plictisitor.

Acțiunea se petrece în sala de lectură a unui hotel dela Ekrené, noua plajă din Cadrilater. Petre Roncea, un quadragenar sceptic și filozof, în picioare în fața unei măsuțe cu ziare, își aprinde plictisit pipa. Intră Alexandru Cozman, în costum de călătorie, urmat de nevastă-sa Lucia.

Cozman (către Lucia, fără a vedea pe Roncea care s'a dus lângă fereastră spre a-și lua pălăria dintr'un fotoliu) — Ce zici tu, rămânem?..

Lucia (drăgostoasă) — Cum vrei tu..

Roncea (întorcându se brusc, vesel) — Alexandru!.. Madame Roncea!..

Cozman (venind voios spre el) — Tu, Petre! (Se îmbrățișează. Roncea sărută mâna Luciei). Ce cauți, dragă, aici?

Roncea — Venisem să mă odihnesc.

Cozman — Să te odihnești?

Roncea (dând din umeri) — Nu atât cât credeam... Dar, înfine,

dorm, fumez, citesc, mă plimb, respir...

Lucia (*izând) — Dar și în alte părți respiri.

Roncea — Cu greu.

Cozman (glumet) — Așa e... tu nu te duci nici la club, nici la ședințele Parlamentului, nici în promiscuitățile numeroase...

Lucia — Nu le iubește..

Roncea — Nu pot zice că nu le iubesc, fiindcă nu le cunosc. Le evit numai. Când aud imbecili zicând eu un aer impunător: „Am hotărît la Club, am discutat la Cameră, că vom...“ — urmează aici vreo ineptie inevitabilă — mă felicit că pot hotărî eu singur lucrurile cari mă privesc...

Cozman — Așa e... Uite, eu care fac parte...

Roncea (întrerupându-l) — Tu faci parte din astfel de organizații, dar nu le cercetezi. Ți-ai păstrat personalitatea aproape intactă, lucrând decând cu invenția cluburilor. Căci cluburile, fie ele politice ori nu, nu au alt rol decât a-ela de a roade, a micșora, a banaliza, dacă

pot zice astfel, firea primitivă a fiecăruia... (rizând) Ei, dar să las teoriile mele pretențioase... Ați venit aici ca să rămâneți?

Cozman — Da. Am stat la Constanța o săptămână, dar m'am plictisit. Venisem să caut altceva decât pulbera de aur aruncată în ochi, plăcerea egoismului și vanității, nevoia vârtejului și zgometului, rafinementele delicate peste fondul de sălbătăcie și brutalitate. Am trecut la Balci cu intenția să mă bucur în voie de orizonturile splendide și de jocurile bizare și pitorești ale valurilor și luminilor. Ce crezi? În orașelul acesta de pescari turci am nimerit peste o tabără de vilegiaturști bucureșteni cari au știut să-și creeze, în lipsa de confort și eleganță locală, o sală de bacară, cu postavul verde curățit bine, un dancier neobosit, d'neuri continue și tot ceia ce îngăduie neiertăților noștrii contemporani să regăsească Capitala în afară de Capitală, și să nu schimbe nimic din existența obișnuită.. Nu e așa, Lucio?

Lucia — Da, Alexandre... (către Roncea) N'ai idee, domnule Roncea, cât îl supărau pe Alexandru mesele luate la hotel în comun..

Cozman — Cred și eu: același țacănit de furculițe, același hârșcăit de scaune apropiate și depărtate, același murmur de conversații vagi și fără noimă, aceleași priviri pizmașe sau simpatice schimbate între familiile cari se plac sau se urăsc zilnic, însfârșit același joc de curiozități cari se silesc să pătrundă taina vieții doamnei aceleia tinere pe care toți o credeau măritată cu domnul de alături, să califice boala bătrânului acela așa de palid și să aprecieze averea îmbogățitului din război care stă singuratec și cheltuește două sute de lei la fiecare masă... Fără să-ți mai vorbesc de prozaismul siestii care ironiza zgomotul monoton al mării prin sforăiturile vibrând în dosul fiecărui perete...

Roncea (surizând) — Blagueur, va!...

Cozman — Vorbesc serios, dragul meu. De aceea am venit aici, la Ekrené, în colțul cel mai depărtat și mai neștiut al țării, în satul acesta sărac de turci și bulgari cari își îngăduie luxul de a poseda cea mai frumoasă plajă pe care am vazut-o și pe care n'o mai revăzusem din nainte de război. Nădăjduiam că voi regăsi aici quasi-virginitatea țărmului și o liniște pe care o caut dela începutul verii. Necunoscutul a avut pentru mine totdeauna înfățișarea unei făgădueli; și tot plecând în fiecare săptămână într'alt loc, îmi place să mă încredințez că voi putea eșua în cele din urmă ca o epavă într'un port uitat...

Roncea — Atunci, dragul meu, ai nimerit aici și bine și rău.

Cozman — De ce?

Roncea — Bine, fiindcă nu vei găsi aici nici șosele macadamizate, nici baruri, nici palace-hoteluri, nici parcuri cu florile tunse și date cu lac, nici dancințuri, nici bătaii cu flori și garden-party-uri... Rău, fiindcă vei da de altceva; ceva pe care eu îl cunosc prea bine, căci am suferit mult de pe urmă-i: lăcustele...

Lucia } (mirați) — Lăcustele?
Cozman }

Roncea — Da. Un grup de bărbați și femei aleluind un lagăr vremelnic, trăind o viață făcută dintr'un lung șir de întâlniri, cari parcă nu mai atârnă de familia în care s'au născut și de societatea

SAKIA — MUNI

— D. Merejkovski —

Prin munți prăpăstioși, pe unde
Furtuna mușcă din copaci,
Spre apa Gangelui cu trudă
Mergea o gloată de săraci.
Cu trupurile înnegrite
De ploii, de vânturi și de chin
Se duc fără 'ntâlni în cale
Nici foc, nici primitor cămin..
Ci 'n noaptea, care să frământă
Pe-aripi de vișor strălucirea
Unei bisericici îi atrage
Să și caute adăpostirea.
Pe tronul lui Sakia-Muni
Cioplit în piatră un gigant
Se'nalță'n fața lor, coroana
E piatra unui diamant..
— „E noapte, zice unul — nimeni
„N'o să ne vadă! Câtă pâine
„Ni-ar da această piatră scumpă,
„Dacă'm fura-o!.. Câtă pâine!..
„Nu-i trebuie lui Buddha... Dânsul,
„Stăpân pe cer are 'mprejur
„Un univers de diamante
„Zvârlite 'ntr'un potir de-azur!“
Se face-un semn: prin întuneric
Tăcuți înaintând mereu,
Înalță mâini tremurătoare,—
Și-abea de s'au atins de zeu,
Când flacăra zbucni.. Un tunet
Prelung cutremură țaria.
Ecurile, repetate
De stânci, înflorau pustia..
Zvârliți 'napoi încremeniră..
Doar unu 'n liniște de gheață,
Cu pasul liniștit și sigur
Leși din gloata mută 'n față,
Zicând lui Buddha: „Nu ești drept,
„Ori mincinoși ți's jertfitorii,
„Când spun că tu ești blând și bun,
„Că-alini durerea, gonești norii
„Ca soarele! Tu te răzbuni
„Pentru o piatră, și din mână
„Verși foc și tunet peste gloata
„Amestecată cu țărână!
„Rușine! Fulgeră de vrei
„Din noaptea norilor! Trăsnește
„Pe-acest nebun, ce'fistă în față
„Și-atât de îndrăzneț vorbește!
„M'aude cerul și pământul:
„Tu nu ești drept!“ — Tăcu apoi.
Minune! Statuia lui Buddha
Din soclu s'aplecă greoi,
Iar capu'ncoronat, — ca piatra
Să fie-ajunsă de-orice mână,
Smerit și blând ca niciodată
Lipise fruntea de țărână..

Trad. din rusește de
VASILE AL-GEORGE

în care își aveau legăturile cele dintâi; legăturile acestea s'au desțins așa de mult în jurul lor încât se înoadă și se desnoadă ușor, banal, după capriciile caracterului sau ale hazardului întâlnirilor și fără ca nimeni să se gândească a arăta regretul lipsei trecute sau bucuria apropierei... Mulți dintre noi, când plecăm pentru o vreme mai îndelungată, lăsăm în urma noastră familia adunată în înscenarea emoționantului adio. Ei, oricât de departe și de îndelungat

ar plecă, au ajuns așa de familiarizați cu gările, trenurile și auto-urile, încât nu mai au sentmentul adevărat al plecării, după cum o gură obișnuită cu mâncările piperate nu mai simte gustul piperului.

Cozman — Și cine sunt aceștia?

Roncea — Ai să-i vezi în curând. „Partir, c'est mourir un peu“, zice Haraucourt. Pentru ei, a pleca nu mai înseamnă nimic, căci de pleacă o săptămână sau trei luni, cei cari rămân nu le arată mai multă plăcere sau surpriză la întoarcere. Liberat astfel de ceea ce era o piedică pentru el, lagărul acesta vremelnic emigrează încontinuu. La fel cu norii aceia de lăcuste cari veniți de cine știe unde se abat într'un ținut pe care-l părăsesc spre a se duce într'altul și pe cari îl vezi zburând uneori deasupra mărilor, în căutarea unei insule bogate. Vor găsi oare pământul făgăduinții, sau vor fi înghițiți de valuri? Cine știe?..

Cozman — Și?

Roncea — Așa și cu lagărul de aici. O îngrămădire de inutili, o mulțime suplimentară, care trăește parazit, necerând locurilor unde se opresc decât floarea aceea ce produc, luxul localurilor, ușurimea minții, frumusețea orizonturilor noi când nu sunt dezonorate — în ochi lor — de vre o altă imagină afară de cele cari evocă odihna, beatitudinea, voluptatea și plăcerile unor arte speciale.

Lucia — Dar e grozav!

Roncea — Da, doamnă, e grozav. Aveți să-i vedeți în superficialitatea unei vieți nestabile și trândave, în care totul pare, orânduit, ca în casele moderne unde caloriferele dau o temperatură uniformă pe care nici un curent de aer nu trebuie s'o străbată. Flirtul, toaleța și jocurile de noroc sunt singurele lucruri cari le ocupă creierul; dezordine aparentă în care trăesc e orînduită în cele mai mici amănunte. Nu numai plăcerea le dictează conduita, ci și un calendar tăiat într'o infinitate de pătrățele cari nu pot fi substituite unele altora. Să nu credeți însă că viața aceasta le place totdeauna, că-i împiedecă să simtă golul înfiorător din ei, și că nu regretă uneori zilele monotone când câmpul deschis vederii nu era ca bucățelele de sticlă dintr'un Kaleidoscop... (către Lucia) Ce zici, doamnă, perspectiva unei astfel de tovarășii, nu te îmbie să fugi și de aici?

Lucia — Zic că locul cel mai

frumos e acela unde iubești, și cum eu îmi iubesc bărbatul pretutindeni, îmi place ori unde sunt cu el...

Roncea — Gândiți-vă însă, că în „lăcustele” acelea dormitează dorinți cari v'ar putea lovi; în plic-tiseala care a început să le cuprindă, d-ta și Alexandru înfățișați neprevăzutul, o pradă, un flirt și poate mai mult. Sunteți holda bogată care le atrage și le veți vedea învârtindu-se, femeile în jurul tău, Alexandre, bărbații în al dtale, doamnă... Nu sunt primejdioși cât sunt plictisitorii!

Cozman — Nu te mai recunosc dragul meu; vorbești așa de dezamăgit și de întristător!..

Roncea — Când mă simt bine, sunt de partea acțiunii; când mă simt rău, sunt de partea înfrânării și disprețului.

Cozman — Tu!.. te simți rău?

Roncea — Mă simt îmbătrânind și a simți cum îmbătrânești e mai rău decât a îmbătrâni fără să simți...

Cozman — Tu?... îmbătrânești?.. Dar suntem de o vârstă!

Roncea — Dar, dar eu am trăit dublu. Și apoi oamenii de patruzeci de ani cari au îndurat multe și văd sosind agale bătrânețea se întrebă ce le mai rămâne dacă n'ar avea un dram de minte... Ute, eu am făcut totuși copilăria să-mi creez relații noi, să mă n-conjor de persoane mai tinere decât mine să mă silesc să mă cred tot așa de tânăr cași ele... Ei bine, regimul acesta nu-l mai pot duce... Și cum ieri dormeam doborât de căldură, cum mâine voi reintra în viața normală, azi, în ceasurile arzătoare și luminoase ale nemărginirii acesteia de cer și de mare, mă mișc încă în loc, într'o febră nostalgică, în care se amestecă speranțele de ieri cari sunt regrete și regretele de mâine cari sunt încă speranțe...

Cozman — Dragă Petre, nu-mi place starea ta; trebuie să te schimbi.

Roncea — Ai dreptate... Să mă silesc să mă schimb... Ce faceți acum?

Cozman — Ne ducem să ne instalăm în odaia noastră.

Roncea — și eu mă duc să fac un tur pe malul mării... de politețe. Suntem prieteni vechi... o să ne consolăm reciproc... (Es toți trei).

Ion Dragu.

BISERICA NEAGRĂ.

*Locaș de rugăciune, ca un vapor în ceață
Sub luna 'nchiso 'n cearcăn bătut pe infinit.
Alături de ruină un măr bătrân, rânit,
Intinde vine negre, lipsite de viață.*

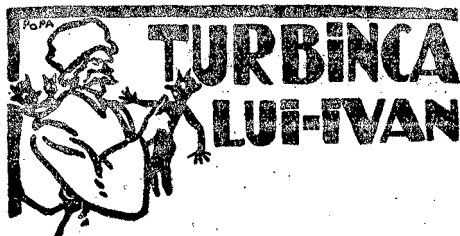
*O pasăre din neguri cânta — părea că spune
Din întunec jalea, scântie de cleștar.
Deodată cōzu rouă de stele în altar
Și a fost ruptă umbra subț bolta de cărbune.*

*Coșciugul celei care e'n beznă îngropată,
Alb pogora pe umeri în fund de cripte reci
Călugării și cioclii cu ochi adânci și seci...
Se risipesc, sting torțe, aruncă o lopată.*

*Dar sus de tot în turlă, un clopot de aramă
Smuncit de-un preot negru, se vaetă într'una.
În ceruri mahorțe se descompune luna
Și 'n fire, lungi, cernite, durerea își destramă.*

*Sbură privighetoarea. Tăcerea țese șoapte
Pe gurile de clopot deschise în corolă.
Din turla 'n care luna a pus aureolă
Deacolo negrul preot s'a asvârlit în noapte.*

ADRIAN MANIU

CONSECINȚELE CENTENARELOR

Apare la București o revistă destul de voluminoasă, pe care deși e la al doilea an, până acum n'am avut fericirea să o cunoaștem. În tâmplarea ni-a scos-o în cale. Judecând după copertă — revista se intitulează „Victoria” — și îndeletnicirile mărturisite ale directorului ei — Lt. colonel Vasilescu-Lascar — revista poate fi luată drept o publicațiune militară. Conținutul ei însă îți dă mai multă libertate în clasificare. Revista poate fi socotită oricum: politică, literară, humoristică, sportivă, o parodie de revistă sau nici atât.

În exemplarul care mi-a căzut în mână — din No. 9 și 10 pe

Mai și Iunie 1921 — descoperim un poem dramatic inspirat de Alexandri, probabil cu prilejul centenarului. Autorul, dl Const. Răuleț, face să apară pe scena care reprezintă un colț feeric de Paradis, Shakespeare, Molière, Ibsen și Alexandri cu personagiile lui; „băieții” cum îi numește dsa. șagalnic în locul tutorelui lor absent.

Până aici nimic de zis. Bietul Alexandri a fost în acest an victima atâtor glume critice sau literare, încât i se poate permite și d-lui Răuleț o mică distracție pe socoteala bardului dela Mircești.

Dar cu ce au greșit ceilalți colegi întru poezie ai d-lui Răuleț, pentru a fi deranjați din lăcașul lor de veșnică hodină?... asta nu prea înțelegem. După cât știm nici unuia din ei nu i-a venit rândul la vre-un centenar.

Hei! cine știe ce legături oculte are dl Răuleț cu Shakespeare, Molière și Ibsen!... Iar treaba noastră nu e să ne amestecăm în intimitățile nimărui, chiar când ele ar fi pe cale spiritistă întreținute.

Mai bine să-i admirăm opera. Închideți ochii și închipuiți-vă Paradisul. Până se va găsi un re-

gisor care să materializeze intenția d-lui Răuleț, aveți toată libertatea să alegeți după plac: un fragmet din parcul Carol, sau „Aleea trandafirilor“ din Cișmigiu; terasa cu un un colț de lac din parcul comunal al Clujului; teiul lui Eminescu cu statuia lui Mihail Sturza dela Copou; promenada de pe Tâmpa; un colț din Crângul dela Focșani sau un boschet dela „Monument“-ul din Brăila; în fine, care cum îl duce fantazia și după ceea ce a văzut. Poate servi bine ca decor chiar și grădina publică din Târgu-Frumos. Eu unul îmi aleg bolta de viță dela „Roata Lumei“, renumitul local cu mititei naționali, vinaț *pre cinsle* și lăutari oacheși, pentru că mi se pare cadrul mult mai compatibil produsului literar de care e vorba.

Și astfel reconstitui scena.

În planul întâi la o masă rotundă, cu vopseaua roșie denaturată de vinul curs pe ea și de ploii, Shakespeare, în poză actoricească, contemplă meditativ un craniu (după indicațiile autorului); Molière, cu un biciu în mână face giumbușlucuri (asemeni vezi autorul) și tot după indirațiunile autorului, Ibsen sapă (dărâmă chipurile) la rădăcina noduroasă a bătrânei vițe. (Un moment, de după perdeaua bolții apare capul puhav al negustorului, arătându-și supărarea pe domnii aceștia ciudați, cari îi fac stricăciune fără ca măcar să consume. Apariția se face nevăzută, joc de lumină). Se întunecă în albastru din ce în ce mai închis, atât cât permite a se vedea în scenă. În fund se întrezărește o siluetă. (D-voastră vă veți închipui că stăpânul prăvăliei a făcut rost de vre-un lăutar care să scoată din amorțeală sinistru societate, făcând să-i salte negoțul. Eroare! E Alexandri, dar nu-l vede nimeni destul de bine pentru a fi recunoscut). Cele trei personaje dela masă se agită, intrigate se întrebă cine să fie?

De-aici înainte dăm cuvântul d-lui Răuleț. Imaginația noastră s'a epuizat. De altfel nici că ar fi fost utilă:

Ibsen (Nerăbdător). Să-l cunoaștem vrem cu toții.

„Molière: (Cu mâna la ureche face semne stăruitoare de tăcere).

„Ssss'auzim pe cântăreț!

„Alexandri (Cântă în fund. Ingerii, (eu îi uitasem), se oprese o clipă de il ascultă)“.

„Tu care ești pierdută în neagra

[veșnicie
Stea dulce și iubită a sufletului meu

Și care odinioară luceai atât de vie,
Pe când eram în lume tu singură
[și eu!“

„(Ibsen a rămas pe gânduri; Shakespeare dă din cap în semn că-i place; Molière aplaudă fără nici o rezervă. Alexandri tresare ca din vis și pășește în spre ei).“

Stratagema negustorilor a reușit. Tot „Steluța“ sireaca!... Alexandri se apropie. Un băiețel cu ochi de drac în obrazul bucălat și murdar aduce un *chil* și paharele reglementare. Domnii dispuși se pun la cislă.

„Alexandri: Sunt adânc mișcat de atâta cinste. (Înaintează.)

Oare-s pentru mine aprobările acestea? *(Se apropie).*

Înțeles-am oare bine? *(a ajuns).*

Mă închin în fața voastră, uriași!

„Ibsen: (mirat) Ce? Ne cunoști?

„Shakespeare (Modest.) Suntem trei ostași ai artei.

„Molière: Și-s aicia, mii de oști!

„Alexandri: (Plecat). Să cunoască pe maestrul, cei mici au îndatorire.

Deaceea nu-i mirare — eu vă știu
pe câte trei

Sunt creștin, dar — lângă Domnul —
pentru voi eu cred și'n zei.

Zei mei îi am în față“.

Urmează un fel de examen al cunoștințelor de istorie literară dat Alexandri în numele entuziastului său admirator.

Apoi:

„Molière: (Luând pe Alexandri la socoteală). Ei, acum nu se mai poate. Cu cine avem a face, nu vrem să știm!

„Alexandri (Timid). Mă rog, cucoane...

„Molière: Pân' nu spui, nu-ți vom da pace, (Iscoditor). Ești de-ai noștri, mi-se pare?

„Shakespeare: Nu te-ascunde!

„Molière: Nu fi hoț. (Aici autorul poemului a uitat să dea indicațiuni actorului. Molière spunându-și replica trebuie să dea o lovitură cu vârful biciului în burta cântărețului Luncei, sărind stregărește într'un picior și răsând jovial. Gestul trebuie repetat de două sau trei ori).

„Shakespeare (Nencrezător). Nu.

„Molière (Comic). Moș! Nu mai face pe modestu, cântărețe, te prezintă.

Alexandri (Cu greu). La Montpellier, odată, eu am scris „Latina Gintă“.

„Molière; Si Felebrii o statueta nostimă atunci ți-au dat?

„Shakespeare (Isbucnind). E Alexandri Românu, e poetu — încoronat de poezi. *)

„Ibsen; Latina Gontă tu ai spus ca'r fi Regina.

Printre celelalte ginte. Si-ar fi bună și divină.

„Molière: Ea în lume reprezintă (Incurcat) îmi aduc aminte greu.

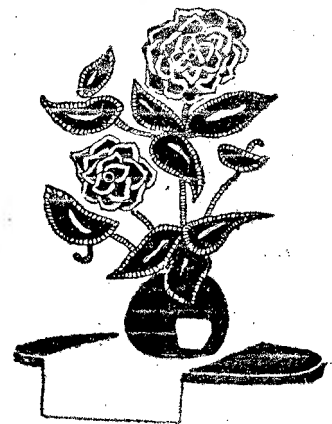
„Shakespeare: Prin Noblete sufletească (Își aduce aminte). Da, pe însuși D-zeu.

„Molière. (Iscoditor). De ce stai singur, Nene, dacă ești atât de mare?“

Inscenarea o găsim admirabilă, chiar debicioasă acolo unde auditorul dă ochii peste cap ascultând Steluța. Cel mult ar putea să șocheze faptul ca poetul român e recunoscut de Shakespeare, trăit cu vre-o trei sute de ani înaintea lui Alexandri, în timp ce Ibsen, contemporan cu el se face nznai. Dar adevărul istoric n'are importanță în artă! Și apoi am mai putea crede la dl Răuleț și o mică intenție de a răzbuna românismului insultat de poetul norvegian în acea odă de tinerete în care plângea pe „martirii“ revoluției dela 1848 din Transilvania. (Se știe că Ibsen ne cam face barbari cu această ocazie). Dacă aceasta a fost gândul autorului poemei, bine a făcut că l-a privat de cinstea de a ști mai multă istorie literară decât Shakespeare. Demnitatea națională a fost salvată!

Cât despre forma în care se exprimă personagiile aduse de dl Răuleț pe scenă, bănuim că avem de-aface cu o manoperă estetică a autorului. Spectatorul, în cazul nostru cititorul, va trebui să înțeleagă că pe vremea lui Shakespeare, Molière, Ibsen sau Alexandri literatura nu era așa de înintată ca astăzi, și prin urmare dl Răuleț nu putea să le împrumute limbajul cu care se exprimă în deobște în poeziile sale. E o chestiune de estetism ca să-i zicem așa, istoric, pe care nu avem destule mijloace să-l apreciem.

Ivan al II-lea.

*) Subliniat de năi. (N. R.)

Aspecte și direcții literare.

(N. Davidescu, *Editura Viața Românească* 1921).

Câte-va cărți, câte-va idei, citiți-va oameni; — astfel își subîntitulează d. N. Davidescu „îndreptarul său, de idei generale“.

Intr'adevăr, în cele 220 pagini ale volumului, autorul a condensat în scurte articole cu aspect disparat aproape toate ideile care stăpânesc literatura contemporană, pornind întotdeauna de la un caz concret și izolat pentru a generaliza și ale supune sistemului său de gândire. O operă sau un om, nu apare astfel în cercetările lui Davidescu singuratic, ci ca element dintr'o serie. Cartea cercetată devine un punct pe plecare pentru o teorie estetică sau înregistrarea unui moment de istorie literară. Volumul de versuri al dlui Duiliu Zamfirescu e prilej pentru o teorie a decadentei, cel al lui Mallarmé pentru justificarea simbolismului. Critica încetează a se mărgini la o recenzie amabilă, sau la înregistrarea unui moment episodic; ea deschide întotdeauna o fereastră spre orizontul infinit al ideilor generale. E o preocupare pe care cercetătorii noștri literari au părăsit-o de mult, resemnându-se la simple monografii. În îndreptarul dlui N. Davidescu, apărut într'această pustietate de intelectualism, ne pare prin aceasta cu atât mai prețios.

Pe lângă o inteligență acută și o erudiție de altfel cu îngrijire ascunsă pentru a nu îngreua lectura cu seacă pedanterie și speculații abstracte; d. N. Davidescu nuvelist și poet — are avantajul de a fi putut pune în serviciul aprecierilor sale și intuiția subtilă, de creator. Frumusețea unei cărți și trăinicia unei opere nu constă numai din strictul respect al regulilor de scris și al convențiilor literare, ci și din un ce, intim, profund și nedefinit care adesea scapă criticii dogmatice și în orice

caz nu intră în nici una din rânduile catehismului literar. Ea nu scapă nici odată însă »lecturii simpatice«, cum o numea Lemaitre, adică acelei însușiri de spirit capabile să se identifice complet cu scriitorul, urmărind nu numai impresiile pasiv primite de la carte, dar substituindu-și însăși impresiile pe care autorul le-a primit el din afară. Aceasta îngăduie, pătrunde în procesul tainic al creației, a înțelege ce slăbiciuni sau infirmități provoacă erorile și a le scuza când devin temperamentului inevitabile. Dl N. Davidescu, judecă oamenii și cărțile cu această simpatie intuitivă. De aceea nu condamnă decât atunci când toate circumstanțele atenuante au fost cu desăvârșire epuizate,

Caracterizările dlor G. Bacovia, Al. Cazaban, I. A. Basarabescu, D. Patrășcanu, Dem. Teodorescu, Blaga, Demetrius, schițate cu prilejul câte unui volum, iau astfel înfățișări sintetice, comprimate în câte-va pagini. Iar cele ale lui Remy de Gourmont, Francis Jammes, Baudelaire, Claudel, Verhaeren, sau Nietzsche și Gobineau, fixează nu numai personalități disparate, ci jalonează momente de evoluție literară. Toate acestea încredințate hârtiei adesea cu o emoție care străbate de-asupra rigidei disecări și etichetări critice. O pildă. Cu prilejul volumului lui Verhaeren „Les ailes rouges de la guerre“, arătând lipsa literaturii compacte de război, explicând-o și învinuind-o de a fi mai ales reminiscență din lecturile tre utului, d. N. Davidescu, opune eroismului patetic de ieri, acel simplu și poate mai tragic de astăzi:

»Războiul cel nou s'a dus mai ales întemeiat pe răbdare. Mii de oameni se pândesc din tranșee în tranșee. Intr'o zi, desigur, că elanul și furia va deosebi pe învins de învingător, până atunci însă totul se mărginește la o șerpuire anodină pe sub pământ. Soldații circulă în mister, cu ochii și cu urechile ascuțite. Munca e tainică și întunecoasă. Vijelia se mișcă abia într'o sumbră îndrăzneală. Toți se simt complicii și soldații întunerului. Nu se vorbește, nu se strigă. Se sapă doar pământul și în ceasuri lungi și mohorâte, incapabile să exalte pe cineva, în paguba șarjelor roșii și fulgurante, seara, deodinioară, când săbiile luminau capetele și când excadroanele treceau ca niște furtuni menite să

deprindă pământul cu fulgerile morții, se naște încet, greoi, eroismul cel nou, simplu, neturburat, al datoriei îndurate cu greutate și cu răbdare până ia capăt“...

După această cenușie evocare a războiului, cu eroismul încleștat în tranșee, prinsă întâmplător între două pagini unde se analizează opera lui Verhaeren; scrisul celor ce-au invadat vitrinele librărilor cu literatura eroică ad-hoc apare fără îndoială searbăd și plat.

D. Davidescu, a reușit astfel în tot volumul să confirme cu o cochetărie de artist crezul din scurtele rânduri de prefață, după care menirea criticii e să fie ea însăși operă de artă, cercând să nu elimine emoția primitivă cu care primește ori respinge o idee. Cu această armătură de emoție în scris, autorul „Aspectelor și direcțiilor literare“ impune lectorului, nesimțit, uneori chiar prejudecățile și ereziile sale. Căci de fapt, câte-va capitole, ca: variații în jurul clasicismului, clasicism și decadentism, ori minulescialismul, nu au epuizat subiectul și sunt încă discutabile. D. Davidescu soluționează aceste probleme după o algebră cu totul personală, ce nu poate fi strict și integral adoptată de cetitor. Astfel cercetând raporturile noțiunilor închise în formulele »clasicism și decadentism“, ajunge la definiții arbitrare. D. N. Davidescu spune:

„Suntem cu toții de acord că Clasicismul nu este o anumită formulă literară: el este doar consacarea prin timp a deosebitelor formule succesive de artă. Baudelaire e, astfel tot atât de clasic ca și Ronsard, ca și Omer și ca și Verlaine. Decadentismul, este dimpotrivă, uciderea în timp, prin îndelunga imitație a unor formule vii la origină, în artă. Rollinat e astfel tot atât de decadent ca și, de pildă, d. Duiliu, Zamfirescu sau Al. Vlăhuța. Arta acestora precede întreagă dintr'o imitație lipsită de noimă, a unor modele cu adevărat viabile“.

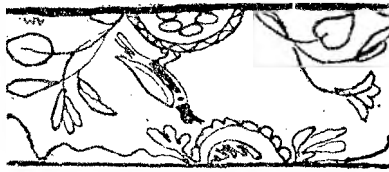
Ori socotim această definiție a decadentei silită și îndepărtată de adevăr. O teorie a decadentei, presupune un mai complex proces care a fost cândva de aproape urmărit de Bourget, într'un studiu din care cităm din memorie.

Decadență înseamnă starea unei societăți care produce un prea mare număr de indivizi înapți funcțiilor de viață comună. Asimilând societatea unui organism; ea se

rezolvă într-o federație de organisme mai mici, descompuse la rândul lor în federații de celule. Individul devine astfel celula socială. Iar după cum într'un organism perfect sănătos, funcționarea e condiționată de subordonarea energiei echilibrate cu care funcționează la rândul lor suborganismele până la ultima diviziune a celulelor; tot astfel în organismul social această subordonare e condiția de viață și echilibrată funcționare. Când energia suborganismelor și celulelor încetează a se subordona energiei totale, atunci se stabilește o anarhie care constituie decadența de ansamblu. Organismul social intră în decadență imediat ce viața individuală s'a exagerat sub influența bunei stări acumulate prin ereditate sau tezaurizare individuală. Aceiași lege stăpânește dezvoltarea și decadența stilului. Un stil de decadență — spune Bourget — este acel unde unitatea cărții se descompune pentru a lăsa loc independenței paginii, unde pagina se descompune pentru a lăsa loc independenței frazei și unde fraza se descompune pentru a lăsa loc independenței cuvântului. Literatura de decadență ajunge astfel la alterații de vocabular și subtilități de cuvinte la acuitate de senzații și la imperceptibile nuanțări.

Și Baudelaire, pe care dl Davidescu îl socotește clasic, a fost dar un poet de decadență, după cum a afirmat-o el însuși cu o încăpăținare dusă până la fanfaronadă.

Evident, aceasta fără a scădea nimic din valoarea și trăinicia operii sale, ba dimpotrivă. Căci aristocrația estetică a epocilor de decadență, dacă slăbește și primejduiește echilibrata funcționare, fie a organismului social, fie a ansamblului și continuității artistice, — în schimb marchează întotdeauna o nouă etapă în realizarea emoțiilor estetice. Cetățenii unei alcătuirii sociale ca și artiștii unei epoci de decadență, pot fi inferiori ca factori de ansamblu, incapabili de solidaritate, izolați și ostili societății, pot în fine contribui la desagregarea organismului în care se află înglobați ca celulă, — în schimb rezervă umanității un nou lot de senzații,

de voluptații intelectuale, de virtuozități estetice și de doctrine fecunde. Un patrician al Romei dintr'al doilea secol, erudit, amator, fin și incapabil de fanatism, a contribuit fără îndoială la decăderea imperiului pe care nu l-a putut apăra de invazia unui șef germanic; decadența Atenei nu a putut-o cruța de cucerirea împăraților Macedoneni, — cu toate acestea e preferabilă fără îndoială starea de dezechilibru vital care a grăbit înfrângerea celor dintâi prin supra-intelectualizare, decât virtutea de disciplină organică, ce a îngăduit victoria brutală, și pentru istoricul cugetării omenești, stearpă, a celor din urmă. Într'această măsură sunt prețioase ritmului de dezvoltare a ideilor generale epocile de decadență; ele achiziționează evoluției literare, și în genere cugetării un nesăcătuit tezaur și servesc oarecum de vaccin formulelor stereotipe de literatură sau filozofie. D. Davidescu, clădește însă o teorie a decadenței, după care atribuind mai întâi analfabetismului ciudățenia de a fi botezat „decadentism“ tot ce e nou și original în artă; răstoarnă aplicarea acestor noțiuni și scoate „clasic“ tot ce a fost original și revoluționar în literatură și estetică. Literatura de decadență, numește dl Davidescu imitarea și trivializarea formulelor viabile. Cum se vede ne aflăm într'o intenționată confuzie de calificative. Neîndoios, formulele estetice după o scurtă undulație, dau naștere la o producție hibridă și parazită, de servilă imitație. Ele chiar mor din această pricină, provocând legitime reacții. D. Davidescu a înțeles o foarte bine, arătând ritmul evoluției literare, în care formulele se perfecționează, ajung excesive și cad în desuetudine. Dar atunci, dacă suntem gata a recunoaște odată cu Dsa că fiecare formulă sau mișcare literară, — implică firesc decadența și decadenții săi, aceasta nu ne oprește a deosibi în marele ritm al evoluției literare epocile de decadență generală și desemnată după teoria mai sus expusă a lui Bourget.

Și Atenă și Roma și Franța, și

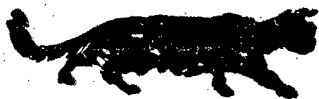
toate civilizațiile care au închis un circuit, au cunoscut asemenea momente cari au dat naștere la o artă și o literatură de supersensibilitate și rafinament ce n'ar fi fost altfel posibile, iar atunci vom putea numi cel mult, cutare subtil poet grec sau roman, ca și Baudelaire, poetul clasic al unei epoci de decadență; adică artistul cel mai reprezentativ al sensibilității ce caracterizează un moment de evoluție estetă. Meritul acestora și însăși viabilitatea operii lor, constă în cristalizarea elementelor ce definesc senzibilitatea acelei epoci. Și nu înțelegem de ce Baudelaire, numit poet al decadenții după cum singur s'a etichetat, rămâne printr'aceasta mai prejos în erahia estetică decât Corneille sau Villon.

Dar teoria decadenței, așa cum a fost formulată de d. Davidescu, îngăduie în corolar, o confortabilă pledoarie pentru mișcarea ce s'a numit și la noi simbolistă. Aceleia îi găsește după definiția sa elementele pentru a deveni clasică prin „consacrarea în timp“. Formula provizorie numită »symbolism“, — o recunoaștem și noi a determinat o reacțiune de libertate împotriva robiei intelectuale de odinioară. A schimbat însă o robie pe alta; căci nu ne-a adus decât ecoul unei formule de artă exotice, și fără rădăcini profunde în solul natal, le avea prea mult adâncite în rafturile de cărți importate de peste frontieră.

Și aici, de păreriile dlui N. Davidescu ne despărțim hotărât. Simbolismului nostru nu-i putem recunoaște însemnătatea exagerată ce și-a atribuit o singur, această însemnătate nu a fost decât educativă pentru publicul refractar inovațiilor până la dânsul, și pregătitoare pentru literatura ce vine, și care își are altă sursă decât antologiile poezilor franco-belgi.

„Indreptarul“ dlui N. Davidescu, pune în discuție astfel o sumă de probleme, cărora nu știm în mediocritatea epocii a intelighenței de astăzi, cine le-ar găsi replica. Dar cartea nu se va prăfui în vitrină. E dintr'acelea care merită, și au neîndoios altă soartă.

Ion Darie.

IACOB NEGRUZZI. *Amintiri din Junimea*. Ed. Viața Românească, Iași, Prețul 25 lei.

Pentru mulți cartea d-lui Iacob Negruzzi va fi o noutate, cu atât mai vărtos că nicăeri nu se arată trecerea acestor amintiri prin „Convorbiri literare“.

Atât mai bine. Ahea nu se distrage atenția cititorului. Și cartea are nevoie de oarecare bună voință din partea lectorului profan pentru a fi terminată.

Spre deosebire de „Amintirile“ lui Gh. Panu, mai mult de natură anecdotică (în deosebi vol. I.) „Amintirile“ d-lui Iacob Negruzzi sînt un fel de bilanț oficial al activității de mai bine de 25 de ani a demult dispărutei societăți literare ieșene. Partea analitică privitoare la personalitățile ce au alcătuit „Junimea“ se pierde, partea anecdotică nu se îmbină cu viața fiecăruia și a tuturor la un loc, ci e înădușită da documentele „secretarului parmanent“ care ține să facă o amănunțită dare de seamă asupra activității societății, pentru a ne exprima într'un limbaj de circumstanță.

Neîndoios că pentru cercetătorii istoriei noastre literare, lucrarea celui din urmă junimist, și încă a celui mai autorizat dintre ei o face, e de o incalculabilă valoare. Pentru cititorul mai puțin pretențios, însă, care nu vrea să piardă contactul cu trecutul, regretul lipsei din librării a volumelor (2 la număr) lui Gh. Panu e pe deplin justificat.

I. GR. OPRÎȘAN — *Lanțuri Frânte*. București — Prețul 7 lei.

„Insemnări din cele dintâi zile de răscumpărare“ își subtitulează autorul schițările de o zi strânse în acest volum. Sînt pagini din cele dintâi zile de luptă scrise de un „ofițer“, în cel mai strict înțeles al cuvântului. Dl Oprîșan, care are însemnări ceva mai omeștești din prizonierat (21 de luni pe căile robiei) se lasă în aceste stăpănit de un tineresc avânt de fapte mari. D-sa e un

entuziast sincer, fără poză — ceea ce e un lucru rar — și un romantic în același timp. Faptele vitejești ale străbunilor, istorisite sobru de hrisoave, îi excită firea și îi dă patima războiului, scoțându-l din rândul indivizilor cu personalitatea lor izolată, și adaptându-l angrenajului disciplinat al organizațiilor de războiu.

Insemnările d-lui Oprîșan au totuși ceva care să le îndrituiască apariția în regulate spalte tipografice. Ele reprezintă o stare de spirit care nu e numai a autorului lor, ci a întregii obști pornită în lupta de întregire națională. c.

VIRGIL CĂRSTESCU: *PE DRUMUL DESROBIREI* — *poeme în proză ritmată*.

Poema în proză ritmată nu-i o noutate nici pentru România. Rare ori se putea întâlni e drept, genul acesta prin revistele mai bune de dinainte de război; în schimb abunda în „Universurile literare“ de acum vre-o zece ani.

Cadența, pe care autorul o întocmește cu grijă, ca și rima de altminteri, — nu contribuie mult la valoarea conținutului: ba uneori chiar îl compromite, dându-i un ton dulceag și fad.

Deaceea nu din punctul acesta de vedere privim munca migăloasă a d-lui Virgil Cărstescu. Independent de ritm, bucățile cari alcătuiesc volumul ne plac în primul rând prin sinceritatea lor, deși uneori dară se poate spune astfel, autorul abuzează de ea: — prea se destăinuiește și când nu trebuie, și prea te ține mult de vorbă ca să-ți arate ce are pe suflet.

S'ar părea că simțirea autorului ar consta din niște fire lungi, lungi de care posesorul trage cu sârguință și cu răbdare resemnată ceasuri întregi, ținând cu orice preț să-i vadă și alții sensibilitatea-i lunguiață. Și cu atât mai mult e mai penibilă această impresie, cu cât volumul de fapt se poate ceti într'o jumătate de ceas.

Une-ori, se găsesc imagini vi-oaie ca acea a micilor vânători sau descrieri mișcătoare ca cea din „A vrut să moară creștinește“. Vocabularul fără străluciri, dar corect este pe alocurea stricat de neologisme militare, tocmai, credem noi, din pricina nepotrivirii senzului lor cazon cu ritmul mult căutat de autorul al poemelor — cu voia d-lui Cărstescu; unul fiind

ritmul de poezie și altul fiind ritmul marcat de toba mare al muzicilor militare. gib.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ. — A. XIII, No. 7. (Iulie) Iași.

Obiceiul recenzării revistelor era, după cât știm, mai dezvoltat la noi decât aiurea. Având o prea neînsemnată producție de librărie, revistele alcătuiau alimentul permanent al paginilor de cronică. Era și firesc și folositor acest sistem.

După războiu vântul prefacerilor s'a abătut și prin „republica literilor românești“. Vitrinile librăriilor au fost silite să o rupă cu tradiția prafului în tichnă așezat peste volumele de ani de zile apărute; redacțiile revistelor au fost inundate de tot felul de opere și opuri.

Bunul obicei a fost uitat. Iluzia unei bogate producții literare a făcut ca revistele să fie trecute pe al doilea plan al preocupărilor, ceea ce nu ar constitui un neajuns capital, sau ignorate cu desăvârșire, ceea ce e însă un rău.

Aceste gânduri ni-au fost sugerate de un prieten pe când pregătam recenzia revistei ieșene. „Viața Românească“ nu oferă nimic din ceea ce se înțelege prin oglinda mișcării noastre intelectuale. Cele câteva recenzii ale cărților românești, nu satisfac decât partea statică, dacă se poate numi astfel, a acestei mișcări; latura activă, vie, a ei rezidă tot în acea continuă frecare de idei care este revista de orice natură și de care nu se ocupă revista de la Iași.

E o slăbiciune, sau un sistem?... N'am putea să afirmăm nimic. Ne mulțumim numai cu regretul că prietenul nostru a avut dreptate.

Dl N. Davidescu semnează în acest număr versuri, pe cari o veche cunoștință ni-a învățat să le știm subtile

În ziua-aceea, însă să nu mă pierzi, femeie!
Tu clipă-abia începută și totuși nefârșită!
Prin tine năzuința mea tainică se încheie.
Sau își repede sborul tot mai desăvârșită,

Cuprinde'n brate albe, noi și tremurătoare,
Povoara mea de gânduri, de visuri, de dureri,
Apoi îmbrățișează-o la sîn ocrotitoare
Și, dacă poți, încearcă să nu mă pierzi;
tăcere!

Remarcăm studiul de sinteză al dlui Mihail Ralea asupra teoriei și școlii sociologice întemeiate cu multă, trudă și originalitate de Emil Durkheim; juste aprecieri

critice făcute de dl Octav Botez asupra romanului Ion al dlui Rebreanu; schița dlui Demostene Botez și spirituala cronică veselă, totdeauna fină și intelectualizată a dlui G. Topîrceanu.

CELE TREI CRIȘURI (A II, Târziu 13) pentru a fi la modă consacră târziu două pagini de biografie lui Dante. Areversuri semnate de Ecat. Pitiș (Sonet) George A. Petre, Dem. Basarabescu și alții; proză semnată de Caton Teodorian, Alex. Bilciurescu, dr. N. E. Idieru.

Zadarnic am căutat, după îndicațiunile cuprinsului „Cântecul polon de peșit” al dlui Iorga; în schimb am dat peste o poezie a dlui Voevicța, ce nu figurează acolo.

IDEEA EUROPEANĂ (A III, N 72) într'un articol prea scurt pentru spațiul revistei — Filosofie și filozofie de St. Zeletin — caută să dovedească crezia credinței că filozofia se înțelege în funcție exclusiv de rațiune „cașicum noi am avea nevoie de un mijlocitor spre a înțelege tainele naturii.”

Cu lux de argumente și exemplificări autorul articolului va să convingă și pe oei ce au gândit până acum altfel că „acela e adevăratul filosof, căruia natura nu i-a dat numai o minte mare, ci și o inimă mare”.

CAIRA — 1921 No. 13. Eeckeren-Auvers.

Dl. Paul Neuhuys publică a treia serie de esai-uri asupra poezilor francezi. Caracterizări admirabil susținute de o calmă putere de pătrundere și sintetizare.

De rândul acesta se ocupă de cei mai noi poeți francezi consacrați; întrunind în aceeași familie pe Jules Romains, Georges Duhamel, Charles Vildrac, Leon-Paul Fargue, Luc Durtain, André Spire, Pierre Drieu la Rochelle, René Arcos, P. J. Jouve.

„Ansamblu de poeți, ce voi semnală în cursul acestui articol, spune autorul, formează un tot ce deschide asupra neliniștii filozofice contemporane o privire nu lipsită de grandoare. Acești poeți se leagă cu lesniciozitate de tradiție; în acelaș timp ei au simțit că e imperios nevoie a face o nouă ucenicie vieții, și din convingerile lor plivite au isbutit noi surse de patetism”.

Tema critică e minunat găsită. Poezia contemporană se naște din acest conflict. Pe deoparte educația individua a formată, vrând-nevrând, în puterea tradiției pentru o anumită alcătuire și mentalitate socială; de alta, cerințele impuse de noile prefaceri.

Ni se explică astfel curioasa trecere dela poezia colectivă plină de elan, dar falsă, exprimată de Jules Romains în *La vie Unanime*, la poezia desnădăjduită din „Europa”. Din conflictul operat în sufletul său poetul a eșit ca om deziluzionat, dar a câștigat în intensitate poetică.

Georges Duhamel poartă aceeași dragoste omenirii, dar se teme a o îmbrățișa în totalitatea ei. „Sufletul colectiv trădează individul”. Duhamel e mult mai restrâns ca cel dintâiu și de aceea el rămâne „poetul zilelor noastre care reprezintă mai bine tradiționala claritate franceză”.

Charles Vildrac strâns apropiat de Duhamel, dar mai sensibil și mai grațios ca el, este cara terizat ca „poet al amicitiei virile și tandre”.

„Fargue este un poet ales”. Din poezia lui lipsită de ori-ce atificiu literar, reese luminos un realism cald și simpatice. Fargue, deși mai vechiu consacrat decât ceilalți e înrudit cu ei prin puterea de anticipare a evoluției literare.

Durtain este poetul simplității dusă până la schițarea geometrică a unui sentiment sau gând.

Poezia lui André Spire e produsul unui sbucium psihologic de natură mai intimă, mai individuală. De aici și înrudirea cu poezii studiate de dl Neuhuys. Spire obișnuit al saloanelor pariziene, al câmpurilor de curse și pistelor sportive, nu a rămas izolat de curentele vremii.

Pierre Drieu la Rochelle poate fi socotit ca elev direct al lui Marinetti. El e poetul care cântă războiul, contrastând cu René Arcos.

Pentru Pierre-Jean Jouve, autorul are o deosebită admirație. „Cu Pierre-Jean Jouve, zice d-sa, avem impresia că s'a atins culmea poeziei actuale”.

LA REVUE UNIVERSELLE (Tomul VI, No 9, 1 August 1921) publică începutul unui documentat studiu, Comment s'est faite la Paix, datorit Dlui W. Marton-Fullerton. În acest capitol autorul face o analiză critică a lucrării Dlui André Tardieu, relativ la acelaș subiect.

Dl Camille Bellaigue continuând) lucrarea începută acum patru numere, A travers les répertoires lyrique, face interesante aprecieri asupra operii lui Saint-Saëns, Samson și Dalila.

Mai semnează Dl Robert D'Harcourt (Sonvenirs de captivité et d'évation — sfârșit); Henri Chéon (Ode à sainte Jeanne d'Arc); Frédéric Plessis (Caroline Gévrot—roman, II).

O bogată cronică pentru toate domeniile.

LA CONNAISSANCE (N5, Iunie 1921) publică două poezii inedite de Jules Laforgue: „Un portret cursiv de Charles Henry” datată din Decembrie 1881, Berlin, și „Excuse Macabre” cu data de Iulie 1879, ambele poezii interesante nu numai prin valoarea lor documentară.

Se publică răspunsuri la ancheta deschisă cu întrebarea „Viitorul Criticii”. Ancheta a luat sfârșit în numărul 6 (pe Iulie) de curând apărut al excelentei reviste.

LA BATAILLE (N13, 1 August 1921) ocupându-se cu debaterile congresului din Lille, continuă cu succes opera de critică socialistă, atât de folositoare oricării mișcări sociale.

De altfel revista îmbrățișează cu aceeași obiectivitate toată viața modernă în complexitatea ei, informându-și conștiințios, deși cam gazetărește cititorii. D. I. C.

VELHAGEN KLASINGS MONATSHAFTE. Berlin. August.

Deși în al 35-a an al existenței sale, a eastă revistă își păstrează totuși caracterul de vioiciune, „prim-sautier” cum zice francezul. Manifestările noi ale artei, pictură, poezie, sculptură, etc. sunt câmpurile ei de experiență, în care reușește uneori, să descopere câte o floare nouă, rară.

Astfel, de rândul acesta, pictorul Franz Eichorst. Reproduserile foarte reușite, ale unora din pânzele artistului, justifică pe de-antregul căldura cu care el este îmbrățișat de noul curent german, care, în artă, rupe cu tradiția artei în „isme”.

și revine la școala adevărată, frumoasă, în care artistul, inspirându-se din cece îl înconjoară, ne redă pânze senine, în care fondul și forma sunt tratate cu aceeași dragoste de frumos, de simplicitate, de desăvârșit.

Fără să vrei, evoci numele lui Holbein, Van Eyk, etc., — fără a comite o imprudență sau o exagerare.

De Franz Eichorst se va vorbi încă, mult. Restul materialului beletristic, ne prezintă lucrări variate. Poezii, de Erika Reinsch, Baronul de Münchhausen și Else Torge.

Unele studii interesante, asupra antichității, și asupra epocilor mai recente.

DEUTSCHE RUNDSCHAU. Berlin. August.

Dacă nu ar fi caracterul din ce în ce mai sovinișt german al acestei reviste, materialul interesant și variat, pe care îl cuprinde în totdeauna, ar merita toată atenția noastră.

Așa materialul politic, care ne-ar putea interesa, este saturat de amărăciune, reproșuri și chiar, pe alocurea, de inexactități.

Deutsch, deutsch, de la început până la sfârșit. Chiar și pe Romain Rolland, căruia austriacul Stefan Zweig, — ce a tradus în nemțește, — opera lui Verhaeren, — i-a inspirat un studiu reușit (Romain Rolland, der Mann und das Werk, Frankfurt. Edit. Rütten & Loenig); chiar și pe Romain Rolland, zic, recezentul F. de Oppeln-Bronikowski, îl revendică pentru germani, cari singuri l-au înțeles precum tot singuri au fost înțeleși, iubiți și apărați de el.

Ambele pretențiuni sunt neexacte. Înainte de război, Romain Rolland aproape nu era cunoscut în Germania. În timpul războiului și de atunci încolo, Romain Rolland nu a fost defaist sau filogerman. El a fost pur și simplu pacifist; avea și are oroare de război.

Partea informativă, recenziile și în genere tot ce se clasifică sub înțelesul de „rundschau“, este impregnate de același spirit sovinișt german, „à outrance“.

DIE WELTBÜHNE. Berlin 28 Iulie.

Acelaș material viu, interesant, adesea original. Mai ales în cece privește judecata despre oamenii, evenimentele și starea de lucruri din Germania.

Vorteile der Ohnmacht de Karl Rothammer, avantajul neputinței Germaniei, de a se gândi la revanșă, îi va folosi îndreptându-i toate energiile spre refacerea economică în cadrul granițelor sale europene.

Der Kampffirstinkt de Jérôme K. Jérôme. Wann wird man Socialist? de Hans Bauer.

Finanzen, Frauen, Diplomaten de Contesa Hetta Freuberg.

OSTLAND, Iulie. Sibiu. Zu unserer Geistesbewegung der Nachkriegszeit, continuarea studiului început de Dr. Karl Hoch, într'unul din numerele trecute, prin *Unsere neue Literaturbewegung*.

Autorul constată cu multă dreptate, că talentele germane din Ardeal, în loc de a face literatură solidă, adevărată, — se mulțumesc să „estetizeze“.

Redacția revistei, îl contrazice respectuos, citând pe colaboratorii săi, ca exemplu de contrariu.

Gebirge, poezii de Oscar Walter Cisek.

Der Vater, schiță de Heinrich Zillich.

Krieg und Tod, de M. Fuss.

I. P.

«PASZTORUZ», An. VII. No. 26, Cluj 1 August 1921.

În numărul acesta: „Văjăitul apelor sălbatice“, ciclul de poezii viguroase, proslăvind regiunile sălbatice peste care planează indiscretă dumnezeirea. Reținem:

Aci se sfârșește ceva,
Și începe altceva,
O putere mai mare.

Aci e ultima casă de lemn
Și dincolo de ea foșnește sălbătăcia,
Drumul se pierde în întunericul
[orb].

Ori:

„Stâncile sânt așa de decente aici:
Cu crengi de cetină și ascund
Ingrozitoarele muchii ale coastelor
de granit“.

Mai reținem imaginea sugestivă a omului de munte care trece călare cu securea la spinare și copacii îl privesc ca pe o moarte. Deasemenea poezioara „Statuia Singurățății“ în care, suit pe un

trunchiu, stă țepăn privind la stânci, încât pare acolo o statuă a singurățății.

Am insistat asupra acestui talent ungar contemporan și ardelean totodată, fiindcă face parte dintre cei mai expresivi poeți maghiari dela noi.

Mai găsim în acest număr o frumoasă poezie de Tompa L.: „Întoarcerea cavalerului cruciat de pe Pământul sfânt“, apoi poeziile într'un act: Nevasta zână, de Rákoczi K., o nuvelă de Maksay A. și alte bucăți informative: sociologie, istorie literară, etc. Stăruim asupra studiului d-lui Balocs Artur: „Curențe, idei și devize predominante în dezvoltarea socială“. Aceasta a 5-a parte a studiului tratează despre socialism. D-sa arată că teoria comunismului nu pornește dela Platon care a conceput-o ca mijloc și nu ca scop, și numai pentru pătura cultă, ci abia după ce socialismul-comunist a fost definitiv fondat prin Marx și combătut apoi, ideile acestui sociolog au avut o puternică înrăurire, întrucât dânsul a arătat întâiul, că principalul în lumea de astăzi este economia, silind prin aceasta pe sociologi să se ocupe de dânsa. După dl Balogh, Marx este un întemeietor al sociologiei adevărate; el i-a dat directive nouă, care deși combătute și poate păcătuind realității vor însemna o etapă în istoria sociologiei, al cărei Curs l-a schimbat cu desăvârșite. Urmează fazele socialismului dela Marx, până astăzi, la Lenin.

Di Perényi se ocupă într'un articol de scriitorul Josika, întâiul romancier ungar, arătând încercările făcute de acesta înainte de a da la iveală romanele prin care a rămas în literatura ungurească.

Dintre cronici reținem: Maeterlink: „Biserica îngropată“, trad în ungurește de Zolnai Béla. Cronicarul insistă asupra faptului că Maeterlink se adresează sufletului, care este este suveran și creatorul naturei întrucât natura există prin noi, și arată că acest scriitor poet-filosof pierde din renume astăzi, în epoca scrierilor formaliste.

Găsim o cronică despre sesiunea 1920/21 a teatrului unguresc din Cluj, unde s'au dat 393 reprezentații din care: 166 drame, piese, comedii; 155 operete; 59 opere și 17 alte reprezentații.

Bucățile autorilor unguri s'au jucat de 238 ori. Din 28 premiere 19 au fost în proză, iar 9 în versuri.

„NAPKELET“, An. II., No. 15, Cluj, 1 August 1921.

Bucăți în versuri de Székely Béla (Cuvinte moarte). Falu Tamás, Sinkó Ervin, Juhász Árpád și Berde Maria.

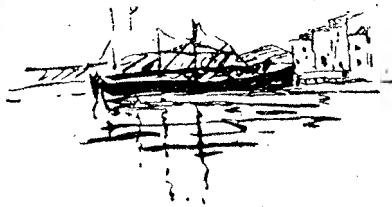
Relevăm versurile d-lui Székely, Sinkó și Berde, și îndeosebi traducerea din Jakobsen (danez) a lui Juhász A. Nuvele de: Deri T., Ben Ami, Nyirő J. și în continuare, romanul d-lui Balázs: „În palma lui Dumnezeu“. În fruntea revistei găsim un articol al d-lui Papp Dioniz, comemorând pe Dante.

Bogată cronică mărunță: Belvedere, noul volum al d-lui Ligeti Ernest; femeile în constituția vieții, aducând aprecieri luptei dusă de feministe, aceasta în legătură cu congresul dela Viena; critica volumului de poezii „Oaspe ciudat“ de Nadanyi, un fel de parnasian în literatura nouă maghiară, dar din literatura căruia nu emenă viigoarea operelor literare de astăzi; o critică a noului volum de poezii al lui Lud. Kassák, aprecieri cu privire la târgul de mostre din Cluj; pesimismul în literaturile universale etc.

Mai găsim de asemenea, pentru întâia dată în revistele ungurești o recenzie a revistelor noastre: „Viața românească“, „Arhiva pentru știința și reforma socială“ și „Gândirea“. Recensentul constată că în a doua se dă importanță și străinilor (Kiss, Ehrlich etc.), iar în revista noastră literaturii noi ungurești. Nu înțelegem însă ce voia să spună despre noi dl Székely Béla, recensentul, prin cuvintele: „În genere revista aceasta servește îndeosebi literatura ușoară (?) și corespunde poate revistei „Uj Idők“ ?

Există și o literatură gravidă?

I. T.

CRONICA-MARUNȚĂ

În pagina întâia publicăm un sonet postum al lui Iosif. Poezia împreună cu scrisorile ce se văd mai jos ni-au fost cedate de un prieten, după ce ele au răstăcit, printr'o împrejurare foarte complicată, pe la Curtea Marțială.

Autorul inflăcăratului îndemn spre fapte vitejești, „La Arme“, ajuns în fața Curții Marțiale... Și totuși e adevărat. Manuscrisele lui Iosif, astăzi în posesia noastră au fost file de dosar.

lata-le:

17 Faur 1912 București

Dragă Tăzlăuane,

Îți trimit un sonet pentru *Lucașfărul*. N'am scris nimic zilele acestea, pentru că am fost învăluit de mii de griji și supărări. Te-aș ruga, dacă se poate, să mi trimiți și tu una sută lei, că am zilele acestea un termen de plată la o bancă. Voi căuta în schimb să colaborez cât mai mult la frumoasa voastră revistă.

Te îmbrățișez

Iosif

Scrie-mi în orice caz, ca să mă pot orienta.

Tavi*) ma scris din Seghedin și am să-i răspund.

Și a doua:

Dragă Tăzlăuane,

Ți-am trimis un sonet, și te rog să schimbi strofa dintâju astfel:

*Sărmane suflete, ești ca o floare
Atinsă 'n dimineața unei zile
De bruma nemilosului Aprilie, —
Și-un ceas abia s'a bucurat de soare!*

Salve

Iosif

Această de-a doua scrisoare poartă stampila poștei cu data de 12 Martie.

O revistă literară se întreba nu de mult, până când vom exporta în străinătate numai grâne, petrol și vite? Producții de ordin sufletesc, suntem condamnați oare definitiv să nu trecem niciodată peste graniță?

O întrebare, care s'a mai pus și de alții altădată și care a rămas fără răspuns ca și cele dinaintea ei. Și care totuși va persista dureroasă și chinuitoare în sufletele noastre. Multă vreme

*) E vorba probabil de dl Octavian Goga.

încă, mândria noastră națională va consta numai din grâul și vitele bogatului nostru sol? Multă vreme încă legitimarea existenței noastre în fața streinătății va fi doar certificatul bunului vătaf de moșie sau al vrednicului crescător de porci?

Chiar noi, să rămânem așa, țara noastră, care are și un minister al artelor, cum n'au multe din țările ale căror literaturi le studiem de mult în propriile noastre școale, de grad chiar inferior?

Și totuși sub raportul industriei intelectuale n'am sta așa de rău. Avem destul de exportat. Și câțeva marfă foarte bună, și bună destulă, și proastă, berechet. Cum importăm și noi dela alții.

Bunăoară cu poezia ar fi mai greu. Tot ce e mai bun, e mai greu de tradus. Dar avem prozatori cari pot face față la ori ce încercări: Creangă, Odobescu, Negruzzi, Carageale, Delavrancea, ca să nu vorbim de cât de cei mai mari din cei dispăruți.

Și avem destui la noi cari cunosc limbile streine, ca pe acea maternă.

Fără îndoială însă oamenii au tot dreptul să nu se încumete. Și aci, ca și în ori ce întreprindere banul are rolul lui principal. Și e riscant să scomptezi gustul celor din străinătate. Dar credem că tocmai aci ar putea interveni cu folos parte din fondurile ministerului celui mai recent înființat. S'o ceti, nu s'o ceti în străinătate; autorii noștri mari și români înainte de toate (ar fi caraghios să oferim străinilor, cea ce am... împrumutat tot dela dânsii) trebuiesc traduși neapărat în limbile răspândite ale globului. Măcar, de nu se va găsi unul să atragă atenția lumii! (Creangă, din mult, puținul cât a fost tradus, a fost primit cu entuziasm de critica engleză, Creangă, feciorul de țaran din Humulești).

Folosul e dublu: pe lângă că ne reabilităm în ochii străinilor, cari ne cred încă în era păstoritului, ne facem cunoscuți și 'n sferele mai înalte ale cultei noastre societăți, unde, dacă Creangă nu poate fi înțeles în română, în englezește la sigur își va găsi admiratori.

Fără îndoială acest desiderat își va afla ecou la viitorul congres al artiștilor. Avem slavă domnului destui, cari să dorească a fi, mă rog... europeni.

gib.

Un prieten din Câmpina ne atrage atenția asupra stării în care se află castelul „Julia Hajdeu”, din nenorocire situat în localitatea unde privirile mai marilor zilei au a cerceta lucruri mai productive decât opera de artă a geniului vast și torturat de gânduri ciudate, care a fost Hajdeu.

Castelul locuit, după moartea proprietarului până în preajma războiului, din benecuvântata nepăsare a oficialității mediocre și invidioasă, de doi porcii, odată cu invazia armatelor de ocupație a fost pe drept cuvânt tratat ca o ruină. Din biblioteca înțeleptului volumele au alimentat focuri la care se ferbeau crenvurștii mobilele au fost hăcuite, geamurile și oglinzile sparte.

În cioburile „*Simbolurilor puterii eterne și infinit creatoare*” și-au ras tiulele nemți puerili, sau și-au uns cu grăsime lungi mustăți țepoase, unguri duhnind a paprică. Lespedea cu pioșenie așezată după indicațiile „celei dispărute” însă atât de vie în sufletul tineresc al bătrânului cărturar, a fost găurită de impudicele potcoave ale cailor și de profane cizme cazane.

Dar s'au dus vrășmașii. Ruina a rămas să fie desăvârșită de imbecilitatea excursionistului român. Băcani, zarzavagii, samsari, mici îmbogățiți de războiu, găsesc o deosebită satisfacție în a festeli pereții aceleși atât de profanat locaș al poeziei eterne cu prozaica lor iscălitură. Copii mucoși și obrazniei, mâne politicieni cu vază, sub ochii fără expresie ai părinților lor obezi la cap și la suflet, fac haz cu pietre în geamurile rămase încă întregi.

Și nici o intervenție de nicăeri ca această barbarie să înceteze!

Din înălțimea donjonului „ochiul lui Dumnezeu” lăcrimează prin gaura făcută de piatra unui copil „fenomenal de inteligent”, statuia colorată a lui Isus, lipsită de aureola geamului colorat galben, plânge și ea, iar Julia Hajdeu își ține privirea în înfinit tot așa de fix și imaterial ca și pe vremea când bătrânul îi apăra liniștea odihnei în templul acela al cugetării și artei.

Ea ne cunoaște, a trăit între noi! De ce ar plânge când nimic nu poate înduioșa nepăsarea celei mai odioase răzbunări a mediocrității! D. I. C.

A cumă României Mari, nu-i mai lipsea de atât o stemă. Și noua stemă a țării s'a făcut.

Am admirat-o cu toții într-o ilustrație a „Universului”, unde acapa-

rase în lățime trei coloane și tot ușcerca privitorului pentru dumerire, o atență dibuială cu lupa. Întâi am crezut că e un rebus ori cine știe ce gâcătoare complicată și ilustrată, pentru a cărei deslegarea adințioară suplimentul de Duminecă al „Universului” obișnuia să ofere lectorilor premii în romane de fascicolă, pomadă și hapuri de catramină.

Și ne bucuram de această întoarcere a „Universului” la o scumpă tradiție.

Ne-am înșelat însă. Misterioasele scuturi vârate unul în altul, asemeni cutiilor de surprize japoneze cu care Bosco la bălci uimește galeria, nu formau decât noua stemă cu artă, pricepere și curaj elaborată de comisiunea alcătuită în acest scop.

Ea ne-a amintit epigrama clasică învățată în manualul ce ne iniția copilăria în tainele stilului:

„Sub această piatră
Zace un sicriu
În sicriu un popă
Și'n popă rachiul”.

Căci după cum explică un membru al comisiunii, noua stemă se compune din trei scuturi puse unul peste altul: „mare, mediu — și firește — mic”, adică: sicriul, popa și rachiul. Cu o eroică bunăvoință ajutată de o respectabilă lupă am putut urmări pe clișeu amănuntele acestei Capod'opere heraldice, din care nu lipsesc pajure, lei, semilune, poduri, deschizături boltite, coroane, stele, eșarfe, roze, aevile, capul de bour, delfini, știuci, paseri de apă și uscat; dar din care a fugit vail ultima rămășiță de bun gust.

Ne vom mărgini întru dovedirea acesteia, la reproducerea explicațiilor date de binevoitorul membru al comisiunii:

„Scutul mare — ne spune d. Membru — are pe fondul albastru o acvilă de aur cu ciocul și ghiarele roșii, iar în cioc o cruce de aur, pe cap coroana regală de aur. În ghiara dreaptă o spadă, iar în cea stângă un sceptru de aur cu capul în formă de crin. Aceasta e acvila României, armele regalității române.

„Pe pieptul acvilei e scutul mediu împărțit în cinci cartiere, cuprinzând armele țărilor surori unite.

„Sus în dreapta sunt armele vechiului regat a țării Românești. Pe fond albastru o acvilă de aur ținând în cioc o cruce de aur având în dreapta un soare, iar în stânga o lună nouă, ambele de aur. La vechea stemă, acvila era încoronată și nu avea luna nouă ceea ce era o greșală,

„În stânga sunt armele vechiului

principal al Moldovei din care făceau parte Basarabia și Bucovina.

„Pe fond roșu un cap de bour negru, cu gura închisă, având între coarne o stea cu cinci raze; în dreapta o roză, iar în stânga jos o semilună, toate trele de aur. La vechea stemă capul de bour e de aur, nu are roză, iar semiluna e în partea de sus a capului și cu deschizătura înăuntru ceea ce constituia o abatere dela vechea stemă a Moldovei.

„În cartierul de jos din dreapta cu fondul roșu sunt armele Banatului românesc al Severinului, fixate acuma și reprezintă podul lui Traian în aur, din care se vede două deschizături boltite. Deasupra podului este un leu ținut de aur. La vechea stemă era un leu care eșia dintr'o coroană având între labe o stea și reprezenta Oltenia cu banatul Severinului.

„În stânga sunt armele vechiului Principat al Transilvaniei cu părțile Crișiane și Maramureșului. Acest cartier e împărțit în două de o fâșie roșie îngustă. Deasupra pe fâșie e așezată o acvilă neagră cu ciocul de aur, având în dreapta un soare de aur iar în stânga o semilună de argint.

„Dedesubtul fâșiei sunt șapte turnuri crenelate, așezate pe două rânduri: patru deasupra și trei dedesubt. Fiecare turn are câte două ferestre iar porțile sunt închise.

„La vechea stemă aceste arme nu exista și în acest loc erau așezate armele Dobrogei, care acum formează un al cincilea cartier cam în formă de triunghi și e vârat ca un altoi între cele două cartiere de jos și sunt reprezentate prin doi delfini de aur față în față, cu cozile în sus.

„Peste toate acestea în mijloc e scutul mic care reprezintă armele Casei domnitoare de Hohenzollern, cu fondul în aur și argint.

„Scutul cel mare e ținut de doui lei de aur cu cozile pe spinare, cizelați în stil bizantin, stând pe arabescuri de aur.

„Deasupra scutului mare e coroana de oțel a României, reproducută aidoma după cea originală.

„La vechea stemă această coroană nu seamănă cu coroana de oțel originală.

„Dedesubtul acestui scut e colanul ordinului Regelui Carol I. sub care e o eșarfă albastră, cu marginele de aur, pe care e scrisă deviza casei de Hohenzollern, cu litere latine: *Nihil sine Deo*.

„Pavilionul în care sunt așezate toate acestea e de purpură, cu marginele de aur, căptușită cu ermelină,

având deasupra coroana regală de aur ornată cu nestimate“.

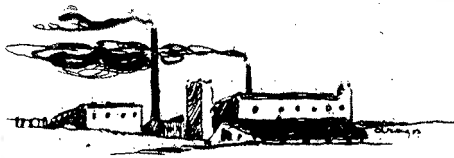
Insfârșit, nestimatele lămuriri ale dlui membru din comisiunea pentru întocmirea Stemei noastre, iau capăt aci. Nădăjduim că e vorba de o lucrare definitivă. Astfel, doamne ferește, comisiunea și-ar mai putea aminti de alte detalii din regnul animal și vegetal din harta cerească, din lucrările de arhitectură bizantină sau gotică, ce ar complecta spațiile goale și ar satisface toate fanteziile. Astfel, îndreapta și stânga „scutului mediu“ deasupra capetelor de lei cu cozile înmugurite vedem două locuri goale; unde ar încăpea de-o pildă un tren în fugă de-o parte, și de alta o cultură de ridichi de lună; căci e ingrat să avem în stemă lună plină, lună nouă, semilună și nici un calambur heraldic pe această temă.

Felicităm cu sinceritate comisiunea pentru munca încoronată de succes. Atâtea istorii îngrămădite într'un spațiu atât de mic și cu atâta răbdare; n'am mai văzut decât la năsturele ce expoziție unde un maniac expusese amănunțit descoperirea Americii cu toate peripețiile pe coaja unui singur ou, — și care nu era nici măcar acel al lui Columb.

Ancheta revistei *La Connaissance* asupra viitorului criticii nu a recoltat decât răspunsuri cari deplâng situația criticului actual marginit de editor în libertatea sa, de a judeca, defini și clasifica opera de artă. Majoritatea scriitorilor anchetați au protestat împotriva „criticii binevoitoare“ impuse de patronii unor anumite ziare și reviste, cari au făcut din rubrica sau foiletonul critic o simplă și generoasă publicitate.

Ernest Seillière, de la Institut, formulează astfel raportul între critică și artă:

„Cred că față de artă critica este cea ce opinia publică e pentru morală, adică, cel mai eficace instrument de compresiune sau de rectificare o instinctelor egoiste, individualiste sau „imperialiste“ ale individului, rectifiere indispensabilă totuși vieții în comun ce numim societate și care singura, permite diviziunea, și cooperarea susținută căreia omenirea îi datorește stăpânirea globului“.

„Atât numai că imprimăria a dat expresiunii acestei critice o atât de mare putere de extenziune încât legea a trebuit să se îngrijească a preveni abuzurile. Se pare că între difamație și șantaj pe deoparte, și pe de altă parte între dreptul pe care îl cumperi odinoară la ușă întrând, sunt limite ușor de tras pentru un spirit de bună credință“. Când această bună credință e depășită, autorului sau artistului nedreptățit nu-i rămâne decât calea tribunalului, căruia îi cere o mai largă măsură de apreciere, și liberarea de textele legislative prea rigide și lipsite de nuanță *J. Rosny-Jeune*: „... *Il faut de la critique et pas trop n'en faut*. Dacă ar putea fi onestă, ar fi idealul. Aș îndrăzni să sfătuiesc criticii a înlocui răutatea și „partipri-ul“ prin sensibilitate și subtilitate. Publicul ajutat de mediocritatea directorilor de ziar încurajează cele mai proaste critice. Nu există critice interesante decât în micile reviste, dar ele au cusurul de a se absorbi în contemplarea buricului grupului. Criticul trebuie să fie un om prin el însuși și nu prin operele pe care le ia în ghiră.“

Jean de Gourmont: „... Autorii se pun într'un punct de vedere comercial și gândesc că o dare de seamă a operii lor care nu ar fi diti-rambică le-ar produce prejudicii. Oare reclama nu este singura metodă de critică în ziare? Cetiți anunciul ultimii piese a dlui Maurice Magre „*Arlequin*“ care e un frumos lucru, dar în ori ce oază nu „cel mai frumos spe tacol ce s'a văzut vreodată“.

Pentru lansarea cutărui roman, a cutărui tânăr arivist, un editor a cheltuit zice-se, mai mult de 100 mii de franci în reclamă, Romanul e foarte onorabil, dar nu-i cu toate acestea „capo d'opera romanului contemporan“.

Atunci se înțelege că obicinuiți cu elogiile de atâția franci linia, autorii socot laudele criticii puțin cam searbăde. Cât despre lector, el a renunțat de mult a mai cerca să deosebiască reclama plătită de critica desinteresată“.

Deci, — spune *Georges Grappe*: „Fiecare epocă are criticii literari pe care îi merită. Pentru ca un Saint-Beuve să poată da, ca un frumos arbore, flori și fructe, trebuia o societate ca-

pabilă să se împărțesească din unele și celelalte. Desvoltarea unui astfel de maestru, nu poate fi înțeleasă fără existența burgheziei franceze din a doua jumătate a secolului XIX-lea...“ Astăzi pasiunea de modern, de aprecieri sumare, și mentalitatea patronilor de ziare au suprimat toată voi-ciunea, erudiția și claritatea foiletonului săptămânal. Un critic ce ar scrie două sau trei foiletaone consecutive despre același lucru, ar fi socotit de îndată un sinistru „raseur“.

c. p.

Cărți.

Cridim, — *Zile roșii*, sonete și postume, Buc 1919.

I. Șarvari, — *Cântece de astăzi, cântece de mâine*, poezii. Ed. „Avântul Sufletesc, București, Preț 6 lei.

Vasile Savei, — *Miron Grindea*, roman, București. Preț 20 lei.

P. Cancel, — *Despre „Rumân“*, și despre unele probleme lexicale vechi slavo-române. Ed. Casei școalelor, București. Preț 7 lei.

Reviste și ziare.

Ideea Europeană. — A. III. No. 72, București.

Viața românească. — A. XIII. No. 7, Iași.

Cele trei Crișuri, — A. II. No. 13, Oradea-Mare.

Foaia Râmnicului A. II. No. 4, R. Sărat.

Glasul Bucovinei, — Cernăuți.

Cultura poporului, — Cluj.

Aradi Hirlap, — Arad.

Galașli noi, — Galați.

Gazeta Aradului, — Arad.

Reviste străine.

La vie des lettres. A. 7-lea vol. V, Iulie 1921. Paris.

Ça ira. No. 13. 1921. Eeckeren. Anvers.

La Connaissance. A. II. No. 5, Iunie 1921, Paris.

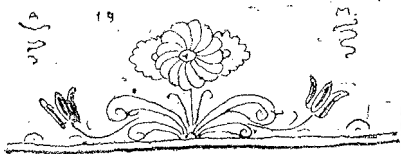
La Bataille. No. 13. 1921. Paris.

La Connaissance. A. II. No. 6, Iulie—August 1921, Paris.

La Revue de l'Epoque. A. III. No. 18, — a doua serie — Iunie 1921, Paris.

La Revue de l'Epoque. A. III. No. 19, — a doua serie — Iulie 1921, Paris.

La Grande revue. A. 25, No. 7, Iulie 1921. Paris.

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286, Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, țărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale economiei politice și finanței internaționale
trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil, Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe),

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni.
61, Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare: Bistrița, Brașov, Timișoara.

Secția de Mărfuri:

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru cereale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.
Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.
Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Imprumuturi pe gaj, Conturi curente, Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, De-vize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește:

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

**SELMANN
ȘI ULHMANN**

MAGAZIN DE FERERIE
(VASKERESKEDÉS)

ORADEA-MARE
PIAȚA MIHAI VITEAZUL No. 8
(Nagypicz-tér)

6-4

WINDSOR

PROPRIETAR: L. CONȘTANȚIU
C. VICTORIEI 76
BUCUREȘTI

NOUȚĂȚI

Mătăsuri și Zefiruri

engleze

Pyjamae, Gulere

Pălării de Pae

**Frații
Feldheim & Co.**

Mare magazin de articole
de dantelărie, mărun-
țișuri și mărfuri
de Nurnberg

Telefon 10-60   Telefon 10-60

Oradea-Mare

12 Piața Mihai Viteazul 12

Prima fabrică de blănuri

Frații Martonffy

Cluj, Calea Traian No. 84.

Magazinul central

Calea Regele Ferdinand 35.

Cel mai mare asortiment de specialități de blă-
nării, cu asigurări în contra stricăcunilor de molii

Cea mai reușita expoziție de la Târgul de
mostre din Cluj.

*Magazinul central este asortat cu tot felul de blă-
nuri de astragan, lutru, top ect. Garniturile cele mai
fine de vulpe alasca etc.*

Frații Martonffy au fost decorați cu brevert,
la marea expoziție de blănuri din Bruxelles

Toate comenzile de blănării, sa executa în 8
zile. Desfide orice concurență.

19-12

COFETĂRIA BONCESCU

CLUJ, CALEA VICTORIEI 5

*Aranjată în cel mai elegant
stil, este locul de întâlni-
re pentru toată lumea di-
tinsă. Cele mai bune bon-
boane, torturi, prăjituri și
orice alte produse, în arta
bonboneriei se găsesc nu-
mai la Cofetăria Boncescu*

CLUJ, CALEA VICTORIEI 5

COFETĂRIA BONCESCU